

Georg Lukács

Lenins tankevärld

Innehåll:

Förord till andra upplagan 1967	1
Förord till första upplagan 1924	7
1. Revolutionens aktualitet	7
2. Proletariatet som ledande klass	9
3. Proletariatets ledande parti	14
4. Imperialismen – världskrig och inbördeskrig	21
5. Staten som vapen	31
6. Revolutionär realpolitik	36

Förord till andra upplagan 1967

Denna lilla skrift skrevs strax efter Lenins död, utan något som helst förarbete, på grund av det spontana behov, som då föreföll mig väsentligt, att teoretiskt fasthålla vid centrum för Lenins andliga personlighet. Det förklarar underrubriken: 'En studie över hans tankevärld'. Den anger att det för mig inte handlade om att framställa Lenins objektiva teoretiska system utan om att återge de rörliga krafter av objektivt och subjektivt slag som möjliggjort denna systematisering, dess förkroppsligande i Lenins person och handlingar. Jag hade heller inte en tanke på att söka ge någon fullständig eller utförlig framställning av denna dynamiska enhet i hans liv och verk.

Dagens relativt stora intresse för skrifter av detta slag är framför allt tidsbetingat. Sedan den marxistiska kritiken av Stalin-perioden börjat har även intresset för tjugotalets oppositionslitteratur vaknat. Det är förståeligt, även om detta intresse ur teoretisk och saklig synvinkel ofta är överdrivet. För lika falsk som Stalins och hans anhängares lösning var på den kris för revolutionen som då utvecklade sig, lika litet kunde det vara tal om att någon på den tiden framlade en analys, ett perspektiv som skulle kunnat bli teoretiskt riktningsgivande även för de senare fasernas problem. Den som i dag på ett fruktbart sätt vill medverka till marxismens renässans måste betrakta tjugotalet rent historiskt, som en förgången och avslutad period i den revolutionära arbetarrörelsen. Endast därigenom kan man riktigt värdera dess erfarenheter och lärdomar för den nuvarande, i allt väsentligt nya fasen. Just Lenins gestalt har, såsom regeln är i fråga om alla stora män, förkroppsligat sin tid till den grad att resultaten av och framför allt metoden i hans uttalanden och handlingar kan ha en given aktualitet även under helt andra omständigheter.

Denna skrift präglas alltigenom av att den skrivits i mitten av tjugotalet. Som dokumentation av hur ett inte obetydligt antal marxister då såg på Lenins mission, på hans plats i den internationella händelseutvecklingen, är den därför säkert inte utan intresse. Man får emellertid inte förlora ur sikte att dess tankegångar bestämdes i långt högre grad av den tidens betraktelsesätt – däribland illusioner och överdrifter – än av Lenins eget teoretiska livsverk. Redan den första satsen visar denna tidsbundenhet: 'Den historiska materialismen är den proletära revolutionens teori'. Det är obestridligt att därmed har en viktig bestämning av den historiska materialismen uttalats, däremot – lika obestridligt – inte den enda bestämningen av dess väsen. Lenin, för vilkens tänkande och praxis den proletära revolutionens aktualitet var rättesnöret, skulle ha protesterat lidelsefullt mot försöken att förenkla och begränsa den historiska materialismens innehållsliga och metodologiska rikedom, dess samhällsliga universalitet, genom sådana 'definitioner'.

En kritik i Lenins anda skulle kunna sättas in på många ställen i denna skrift. Jag nöjer mig med att blott antyda berättigandet och inriktningen av en sådan kritik, för jag hoppas att den nyktert tänkande läsaren själv skall hålla en kritisk distans. Det förefaller mig viktigt att framhäva de avsnitt där min av Lenins verk framkallade inställning leder till resultat som ännu i dag bevarat ett visst metodologiskt berättigande som moment för att fördriva stalinismen, avsnitt där författarens hängivenhet för Lenins person och verk i alla fall inte var förfelad då. I några konstateranden av Lenins sätt att vara ligger nämligen, outtalad, en träffande kritik av den senare stalinska utvecklingen, som då endast kom till uttryck episodiskt och i förstucken form i Zinovjevs ledning av Komintern. Man erinrar sig den växande försteningen av alla organisationsproblem på Stalins tid. Oberoende av tidsläget, oberoende av politikens krav förvandlades partiorganisationen – och detta under återopande av Lenin! – till en absolut fetisch. I detta sammanhang anföres Lenins varning: 'Man kan inte mekaniskt skilja det politiska från det organisatoriska' och i samma anda som denna leninska politiska dynamik tillfogas: 'Därför är varje dogmatism i teorin och varje förstening i

organisationen ödesdiger för partiet. För, som Lenin säger: 'Varje ny kampform, som är förbunden med nya faror och nya offer, "desorganiserar" med nödvändighet de för den nya kampformen ännu inte förberedda organisationerna. Det är partiets uppgift även i avseende på sig själv – och först och främst i detta avseende – att fritt och medvetet tillryggalägga den nödvändiga vägen, att ombilda sig, innan faran för desorganisation blir akut, för att denna ombildning skall verka ombildande och främjande på massorna.' Det handlade givetvis då objektivt endast om en reträttstrid under de stora årens konkreta revolutionära oro – mot den annalkande byråkratiserande likriktningen och mekaniseringen.

Men skall i dag den dogmatiska konformismen med framgång drivas tillbaka på alla områden så kan tjugotalets erfarenheter ge fruktbara impulser endast på omvägar, endast om man erkänner deras karaktär av erfarenheter i det förflutna. Därför måste man ha klart för sig skillnaden mellan den period som vi upplever och tjugotalet. Att en sådan kritisk klarsyn också måste göra sig gällande i fråga om Lenins verk är givet. För den som inte vill göra hans livsverk till en samling 'ofelbara' dogmer minskar sådana konstateranden inte det minsta hans historiska storhet. I dag vet vi exempelvis att den leninska tes, enligt vilken den imperialistiska utvecklingen nödvändigtvis frambringar världskrig, förlorat sin allmängiltighet för dagens värld. Naturligtvis är det bara nödvändigheten som överflyglats av utvecklingen. Men dess reducering till möjlighet ändrar såväl den teoretiska innebörden som dess praktiska konsekvenser. Likaså har Lenin förallmänligat det första världskrigets erfarenheter, 'hur stor den hemlighet är, i vilken kriget födes', även på de kommande imperialistiska världskrigen, medan den fortsatta utvecklingen gett en helt annan bild.

Jag har anfört dessa exempel just för att belysa Lenins verkliga egenart, som inte har något, absolut ingenting, gemensamt med en stalinistisk ofelbarhetsstatys byråkratiska ideal. Naturligtvis skulle redan en karakteristik av Lenins verkliga storhet skilja sig starkt från denna skrift, vilken är långt mer tidsbunden än dess föremål. Lenin förutsåg det annalkande slutet på den 1917 inledda perioden ojämförligt mycket klarare än författaren till denna biografi.

Men ändå framskymtar ibland i denna skrift en aning om Lenins verkliga fysiologi, och i det följande utgår vi från dessa då ännu dunkla föreställningar om sanningen. Vi har konstaterat att Lenin inte var någon särskilt på ekonomin inriktad forskare som Hilferding och framför allt Rosa Luxemburg bland hans samtida. Ändå var han dem vida överlägsen i bedömningen av perioden i dess totalitet. Denna 'överlägsenhet består däri – och detta är en teoretisk bedrift utan motstycke – att han lyckades helt och hållet konkret förbinda den ekonomiska teorin om imperialismen med sin tids alla politiska frågor, att göra den nya fasens ekonomi till rättesnöre för samtliga konkreta handlingar i den så uppkomna omvärlden'. Det insåg många av hans samtida och de – fiender likaväl som anhängare – talade mycket om hans taktiska, realpolitiska smidighet.

Men därmed har vi långt ifrån träffat frågans kärna. Den handlar i långt större utsträckning om 'en rent teoretisk överlägsenhet i bedömningen av helhetsprocessen'. Hos Lenin var denna teoretiskt djuplodande och väl underbyggd. Hans så kallade realpolitik var aldrig den empiristiske praktikerns, utan den praktiska höjdpunkten av en till sitt väsen teoretisk inställning. Men hos honom kulminerade den alltid i greppet om den samhälleligt och historiskt exakt bestämda situation i vilken man måste handla. För marxisten Lenin 'är den konkreta analysen av det konkreta läget ingen motsats till "ren" teori utan tvärtom den äkta teorins höjdpunkt, den punkt vid vilken teorin verkligen förverkligas, där den – just därför – slår om i praxis'. Marx sista, avslutande Feuerbach-tes, att filosoferna hittills blott tolkat världen, men att det gäller att förändra den, har – det kan man utan överdrift säga – funnit sitt mest adekvata förkroppsligande i Lenins person och verk. Marx framlade detta krav och uppfyllde det på teorins område. Han lämnade en tolkning av den samhälleliga verkligheten som en teoretisk bas för att förändra den. Men först i och med Lenin får – utan upphävande,

utan tillbakaträngande av teorin – den nya världsåskådningens teoretisk-praktiska karaktär en handlande gestalt i den historiska verkligheten.

Naturligtvis finns det i denna skrift bara en svag ansats till insikt om Lenins verkliga egenart. Där fattas den teoretiskt djupgående och brett underbyggda motiveringen, liksom bilden av Lenins personlighet. Här kan allt detta bara antydast. I kedjan av nutidens demokratiska omvälvningar framträder den revolutionäre ledarens bild alltid som polariserad: gestalter som Danton och Robespierre förkroppsligar i verkligheten och i den stora diktningen (som hos Georg Büchner) de båda polerna och även arbetarrevolutionens stora folktalare, som Lassalle och Trotskij, har vissa dantonska drag.

Först med Lenin framträder något helt nytt, ett *tertium datur* i förhållande till de båda ytterligheterna. Ända in i sina spontana nervreaktioner har Lenin samma principfasthet som kännetecknade revolutionens tidigare stora asketer – utan att ens en skugga av asketism vidlåter hans karaktär. Han är levnadsglad, han har humor, han njuter av allt som livet bjuder, från jakt, fiske och schack till läsningen av Pusjkin och Tolstoj, till hängivenhet för verkligt levande människor. Hans principfasthet kan under inbördeskriget stegras till obeveklighet, men utan hat. Lenin bekämpade institutioner – och naturligtvis de människor som företräder dem – om så är nödvändigt ända till fullständig förintelse. Men detta betraktar han som en mänskligt beklaglig, i sak oundviklig nödvändighet, som han i det givna, konkreta läget absolut inte kan undandra sig. Gorkij har antecknat hans karakteristiska yttrande efter att ha lyssnat till Beethovens 'Appassionata': 'Jag vet inget skönare än Appassionatan och skulle kunna höra den varje dag. Det är en underbar, nästan övermänsklig musik! Jag tänker alltid, med kanske lite naiv stolthet: Att människorna kan skapa sådana underverk!' Sedan slöt han ögonen, log och tillade sorgset: 'Men alltför ofta står jag inte ut med musik. Den verkar på nerverna, man skulle hellre vilja prata strunt och klappa människorna på huvudet, som lever i ett smutsigt helvete och ändå kan skapa sådan skönhet. Men i dag får man inte klappa någon på huvudet – då får man handen avbiten. Man måste slå på huvudena, slå på dem obarmhärtigt – trots att allt våld mot människorna strider mot vårt ideal. Hm, hm – vi har en fördömt svår uppgift.

Även när Lenin uttrycker sina känslor på detta spontana sätt måste man vara medveten om att det inte är fråga om något utbrott av hans instinkter som strider mot hans 'levnadssätt', utan att han även i detta fall strikt följer de imperativ som förestavas av hans världsåskådning. Tiotals år före denna episod skrev den unge Lenin polemiska artiklar mot narodnikerna och deras kritiker, de legala marxisterna. I en analys av de senare påvisar han deras objektivism när de hänvisar till 'nödvändigheten av en rad sakförhållanden' och den därför nära till hands liggande risken att 'hamna på samma ståndpunkt som en apologet för dessa sakförhållanden'. Den enda räddningen synes honom vara marxismens större följdriktighet när det gäller att fatta den objektiva verkligheten, upptäckten av de verkliga sociala grundvalarna i sakförhållandena själva. Marxistens överlägsenhet över den rene objektivisterna beror på denna följdriktighet: han 'genomför sin objektivism mera djupgående och fullständigare'. Först ur denna stegrade objektivitet uppstår vad Lenin kallar partihållning, som innebär att man 'vid varje värdering av en händelse direkt och öppet framträder på en bestämd samhällsklass ståndpunkt'. Sålunda härrör det subjektiva ställningstagandet alltid ur den objektiva verkligheten och återvänder till denna.

Det kan leda till konflikter, om verklighetens motsättningar stegras till varandra uteslutande motsatser, och sådana konflikter måste varje människa bära på inom sig själv. Det är emellertid en principiell skillnad om två i verkligheten, i individens relationer grundade övertygelser och känslor råkar i konflikt med varandra eller om människan i konflikten måste uppleva att hennes inre mänskliga vara äventyras. Det senare är aldrig fallet hos Lenin. Hamlet sade som högsta beröm åt Horatio: 'Och säll är den/Som har förnuft och blodets drift i

jämvikt./ Så att han ej blir flöjt för lyckans fingrar/Med ton för dess behag.’ Blod och förnuft: deras motsättning liksom deras enhet härrör ur den biologiska sfären blott som omedelbar och allmän grundval för den mänskliga existensen. När de utvecklats till konkretion uttrycker båda sitt samhälleliga vara: harmoni eller dissonansen i deras relation till det historiska ögonblicket, teoretiskt såväl som praktiskt. Blod och förnuft är riktigt avvägda hos Lenin, därför att hans kunskap om samhället i varje ögonblick är inriktad på den just då samhälleligt nödvändiga handlingen, därför att hans praxis alltid är den nödvändiga följden av summan och systemet av samlade sanna erfarenheter.

Därför är även det avlägsnaste sken av självbespeglning främmande för Lenin. Ingen framgång gör honom högmodig, inget misslyckande gör honom nedslagen. Han förnekar att det skulle finnas situationer i vilka människan inte skulle kunna reagera praktiskt. Han hör till de stora männen för vilka – just i livets praxis – mycket, ja det väsentligaste lyckats. Trots detta eller just därför finns det knappast någon som tänkt igenom möjliga och verkliga fel så nyktert och opatetiskt som han: ‘Klok är inte den som inte gör några fel. Sådana människor finns inte och kan inte finnas. Klok är den som inte gör några alltför stora fel och förstår att snabbt och smidigt rätta dem.’ Denna högst prosaiska uppfattning om ett skickligt handlingsätt uttrycker hans grundläggande inställning bättre än någon patetisk bekännelse. Hans liv är idel handling, oavbruten kamp i en värld i vilken det enligt hans djupaste övertygelse inte finns några utsiktslösa lägen, vare sig för honom eller för motståndaren. Därför är hans handledning i livet att alltid stå beredd till handling, till den riktiga handlingen.

Lenins nyktra klokhet har därför verkat hänförande på massorna. Han var – återigen i motsats till den hittillsvarande typen av stora revolutionärer – en ojämförlig folktribun som skydde all retorik (man bör även i det avseendet jämföra honom med Lassalle och Trotskij). I det privata såväl som i det offentliga livet hyste Lenin en djup motvilja mot alla fraser, allt svassande, alla Överdrifter. Det är emellertid återigen betecknande att även detta politiska och mänskliga avvisande av all extravagans hos honom får en objektiv filosofisk motivering: Tor varje sanning kan ... om man överdriver den, om man överskrider gränserna för dess giltighet, bli en absurditet, ja den måste under sådana omständigheter oundvikligen bli en absurditet.’

Det betyder att inte ens de mest generella filosofiska kategorier för Lenin någonsin får en kontemplativ, abstrakt allmänlighet, utan i varje ögonblick står beredda som vehikel för praxis, för dess teoretiska förberedande. När han i debatten om fackföreningarna bekämpade Bucharins tvetydiga och eklektiska mittenståndpunkt stödde han sig på totalitetens kategori. Det är utomordentligt betecknande hur Lenin använder denna kategori: För att verkligen lära känna ett föremål måste man fatta och utforska alla dess sidor, alla sammanhang och ”förmedlingar”. Vi kan aldrig göra det helt, men kravet på allsidighet kommer att rädda oss från fel och förstening.’ Det är lärorikt att se hur en abstrakt filosofisk kategori, kompletterad med ett kunskaps-teoretiskt förbehåll beträffande dess användbarhet, här tjänar som ett rent imperativ för en riktig praxis.

Om möjligt ännu åskådligare blir denna Lenins inställning i diskussionerna om Brest-Litovsk-freden. Det är i dag en historisk banalitet att han hade ‘realpolitiskt’ rätt gentemot vänsterkommunisterna, som med den internationalistiska motiveringen att den kommande tyska omvälvningen måste understödjas krävde ett revolutionärt krig och var beredda att därför sätta rådsrepublikens existens på spel. Denna riktiga praxis berodde emellertid hos Lenin på en teoretiskt djuplodande analys av det exakta läget i den revolutionära utvecklingens helhetsprocess. Världsrevolutionens prioritet framför enskilda händelser är, sade han, en verklig (och därför praktisk) sanning, ‘om man inte vill åsidosätta den långa och svåra vägen till socialismens fullständiga seger’. Men med tanke på det exakta teoretiska varat i den dåvarande konkreta situationen tillfogade han: ‘Varje abstrakt sanning förvandlas till en fras om man tillämpar den på *varje godtycklig konkret* situation.’ Sanningen som grundval för praxis och

den revolutionära frasen skiljer sig alltså i frågan om de teoretiskt träffar det exakta varat i förhandenvarande nödvändiga och möjliga läge eller inte. Den mest upphöjda känsla, den mest osjälviska hängivenhet blir till en fras om lägets teoretiska väsen (dess exakta vara) inte medger en verklig revolutionär praxis. Denna måste inte obetingat vara framgångsrik. I den första revolutionen, efter det väpnade Moskva-upprorets nederlag, bekämpade Lenin lidelsefullt Plechanovs ståndpunkt – ‘Man borde inte ha gripit till vapen’ – därför att även detta nederlag främjade processen i dess helhet. Varje analogiserande, varje förväxling av det abstrakta med det konkreta leder till fraser, exempelvis jämförelsen mellan Frankrike 1792-1793 med Ryssland 1918, som ofta dykt upp i Brest-debatten. Likaså lär Lenin ha frågat de tyska kommunisterna, som efter Kapp-kuppen (1920) skrev ner mycket kloka, självkritiska teser som riktlinjer vid dess eventuella upprepning: Hur vet ni att den tyska reaktionen överhuvud taget kommer att upprepa den?

För att kunna handla har Lenins liv blivit en process av oavbrutet lärande. Efter krigsutbrottet 1914 hamnade han efter diverse förvecklingar med polisen i Schweiz. När han väl kommit dit betraktade han det som sin främsta uppgift att riktigt utnyttja denna ‘semester’ och studera Hegels ‘Logik’. Ett annat exempel är när han efter julihändelserna 1917 bodde illegalt hos en arbetare och hörde honom vid middagsbordet lovorda brödet: De vågar väl inte ge oss dåligt bröd nu.’ Lenin blev överraskad och förtjust över denna ‘klassmässiga bedömning av juldagarna’. Han tänkte på sin egen komplicerade analys av dessa händelser och av de härur följande uppgifterna. ‘Jag, som aldrig lidit nöd, hade inte tänkt på brödet ... Till det som är grundläggande för allt, till klasskampen om brödet, når tanken genom politisk analys på en utomordentligt invecklad och besvärlig väg.’ På detta sätt lär Lenin under hela sitt liv alltid och överallt, antingen det är fråga om Hegels ‘Logik’ eller en arbetares omdöme om brödet.

Det ständiga lärandet, strävan att alltid på nytt lära av verkligheten är ett väsentligt drag i den absoluta prioritet som Lenin i sin levnadsföring ger praxis. Redan detta, och i synnerhet det sätt varpå Lenin lär, skapar en oöverstiglig klyfta mellan honom och alla empirister och realpolitiker. Lenin erinrar nämligen inte bara i polemiskt och pedagogiskt syfte om totaliteten som grundval och måttstock. Han ställer mycket strängare krav på sig själv än på den mest uppskattade medarbetare. Universalitet, totalitet och engångsföreteelsens konkretion är avgörande bestämningar av den verklighet i vilken man skall och måste handla. Det är graden av insikt om denna verklighet som därför grundlägger varje verklig praxis.

Naturligtvis kan det i historien uppstå situationer som strider mot dittills erkända teorier. Det kan till och med uppstå situationer som gör det omöjligt att handla efter de sanna och som sanna erkända principerna. Redan före oktober 1917 förutsåg exempelvis Lenin riktigt att i det ekonomiskt efterblivna Ryssland skulle en övergångsform av samma slag som den senare NEP bli oundviklig. Inbördeskrig och interventioner påtvingade emellertid sovjeterna den så kallade krigskommunismen. Lenin böjde sig för verklighetens nödvändighet – utan att uppge sin teoretiska övertygelse. Han genomförde allt ‘krigskommunistiskt’ som läget krävde så gott det gick utan att – som flertalet av hans samtida – ens för ett ögonblick betrakta krigskommunismen som en verklig övergångsform till socialismen, fast besluten att omedelbart efter inbördeskrigets och interventionens slut återgå till den teoretiskt riktiga NEP-linjen. I båda fallen var han varken empirist eller dogmatiker utan en praktikens teoretiker, en teorins praktikant.

Liksom ‘Vad bör göras?’ är en symbolisk titel för Lenins hela skriftställarskap så är den teoretiska grundvalen för detta verk en förutskickad syntes av hela hans världsåskådning. Han fastställer att den spontana klasskampen i strejken, även när den är noggrant och grundligt organiserad, endast är grodden till klassmedvetande hos proletariatet. Ännu fattas ‘insikten om deras [arbetarnas] intressens oförsonliga motsättningar till den rådande politiska och sociala regimen’. Vidare anger totaliteten den riktiga riktningen för klassmedvetandet, inställt

på omvälvande praxis: utan inriktning på totaliteten finns ingen historiskt riktig praxis. Insikten om totaliteten är emellertid aldrig spontan. Den måste alltid tillföras 'utifrån', det vill säga teoretiskt, till den som handlar.

Praxis dominerande allmakt kan förverkligas endast på grundval av en teori som är inriktad på det allomfattande. Varats objektivt utvecklade totalitet är emellertid, som Lenin noga visste, oändlig och kan därför aldrig fattas på ett adekvat sätt. Därför tycks en *circulus vitiosus* uppstå ur kunskapens oändlighet och det alltid aktuella kravet på ögonblicklig, riktig handling. Man kan emellertid hugga av det abstrakt och teoretiskt olösliga – som den gordiska knuten – i praxis. Det enda svärd som ägnar sig därtill är ett mänskligt förhållande, som återigen endast kan karakteriseras riktigt med Shakespeares ord: 'Att vara beredd betyder allt.' Det hör till Lenins fruktbara, kännetecknande drag att han aldrig upphörde att lära teoretiskt av verkligheten och samtidigt alltid var beredd till handling. Det bestämmer en märklig, skenbar paradox i hans teoretiska ståndpunkt: han ansåg aldrig att han lärt färdigt av verkligheten, men de insikter han förvärvat var så ordnade och inriktade att han kunde handla i vilket ögonblick som helst.

Jag har haft förmånen att vara med om ett av dessa otaliga ögonblick i Lenins liv. Det var 1921. Den tjeckiska kommissionen på Kominterns tredje kongress satt i sammanträde. Frågorna var mycket komplicerade och mening stod mot mening. Plötsligt kom Lenin in. Alla bad honom uttala sin mening om de tjeckiska problemen. Han avböjde och sade att han försökt att studera materialet ordentligt men så brådslande statliga angelägenheter hade kommit emellan att han bara hunnit flyktigt bläddra igenom de båda tidningar som han just hade i rockfickan. Först efter många övertalningsförsök förklarade han sig beredd att åtminstone återge sina intryck av de båda tidningsnumren. Lenin drog upp dem ur fickan och började en osystematisk, improviserad analys med utgångspunkt från ledaren, som avslutades med dagens nyhetsnotiser. Denna på rak arm gjorda skiss blev den djupast tänkbara analys av det dåvarande läget i Tjeckoslovakien och av det kommunistiska partiets uppgifter.

Givetvis bestämde sig Lenin – som den ständiga beredskapens man – i detta växelförhållande mellan teori och praxis alltid för praxis prioritet. Han gjorde det på ett påfallande sätt i avslutningen av sitt teoretiska huvudverk under den första revolutionsperioden, 'Staten och revolutionen'. Han skrev det under illegaliteten efter julidagarna och kunde senare inte komplettera det sista kapitlet om erfarenheterna av revolutionerna 1905 och 1917 – det medgav inte revolutionens utveckling. I efterskriften skrev Lenin: 'Det är angenämare och nyttigare att medverka till "revolutionens erfarenheter" än att skriva om dem.' Detta uttalades med djupaste uppriktighet. Vi vet att Lenin alltid strävade efter att inhämta vad som försumrats. Det berodde på händelseutvecklingen, inte på honom, att han inte förmådde det.

En betydelsefull omvandling av människans uppträdande under de senaste århundradena är att det stoisk-epikureiska 'vishets'-idealet inverkat mycket starkt, långt utöver skolfilosofin, på våra etiska, politiska och sociala åskådningar. Detta inflytande har samtidigt inneburit en inre förvandling: den aktiva, praktiska komponenten i denna typ av förebild har stärkts långt utöver det antika idealet. Lenins ständiga beredskap är den senaste, den hittills högsta och viktigaste etappen i denna utveckling. Att detta ideal i dag, när manipulationer river upp praxis och avideologiseringen upplöser teorin, inte står högt i kurs hos flertalet 'fackexperter' är bara en episod i världshistorien. Utöver betydelsen av hans handlingar och verk representerar Lenin, som den högsta beredskapens förkroppsligande, ett oförstörbart värde: en ny typ av förebildligt förhållande till verkligheten.

Budapest, januari 1967

Förord till första upplagan 1924

De här föreliggande anteckningarna framläggs utan att ett ögonblick göra anspråk på att behandla Lenins teori och praxis uttömmande. De utgör blott ett försök – i stora drag – att framhäva sammanhanget mellan hans teori och hans praxis, i känslan av att just detta sammanhang inte framstår tillräckligt klart ens i många kommunisters medvetande. En verklig behandling av alla dessa problem skulle inte bara kräva ett helt annat utrymme än detta fåtal sidor, utan för en sådan framställning av Lenins livsverk, särskilt om man endast har tillgång till den ryska litteraturen i översättning, föreligger det på intet sätt något tillräckligt fullständigt material. Lenins historia kräver som ram åtminstone de senaste 30-40 årens historia. Vi hoppas att en värdig framställning av denna Lenins historia inte skall låta vänta på sig alltför länge. Författaren till dessa skissartade anmärkningar känner själv blott alltför påtagligt hur svårt det är att behandla enskilda problem innan den helhet i vilka de ingår belysts och det som skall populariseras framlagts på ett vetenskapligt otadligt sätt. Därför har vi inte alls försökt oss på att ge en fullständig framställning, i noggrann historisk ordning, av de problem som fyllt Lenins liv. Urvalet och ordningsföljden har bestämts blott av omsorgen att låta dessa problem framträda så tydligt som möjligt. Givetvis har även citaturvalet bestämts av denna synpunkt och inte av kronologisk exakthet.

Wien, februari 1924

1. Revolutionens aktualitet

Den historiska materialismen är den proletära revolutionens teori. Den är det därför att den till sitt väsen är den intellektuella sammanfattningen av det samhälleliga vara som producerar proletariatet, som bestämmer proletariatets hela vara. Den är det därför att det för sin befrielse kämpande proletariatet i den finner sitt klara självmedvetande. Storheten hos en proletär tänkare, hos en företrädare för den historiska materialismen mäts därför med djupet och skärpan i den blick varmed han omfattar dessa problem, med den intensitet varigenom han bakom det borgerliga samhällets företeelser riktigt förmår uppfatta de tendenser till proletär revolution som inom och genom dessa företeelser arbetar sig fram till verkligt vara och klart medvetande.

Mätt med denna måttstock är Lenin den störste tänkare som den revolutionära arbetarrörelsen frambringt efter Marx. Visst säger opportunisterna, som inte längre kan prata bort eller tiga ihjäl hans faktiska betydelse, att Lenin var en stor rysk politiker, men att han som världsproletariatets ledare saknade insikt om skillnaden mellan Ryssland och de utvecklade kapitalistiska länderna; han skulle – och det vore hans begränsning i historisk skala – ha okritiskt generaliserat de frågor och lösningar som gällde den ryska verkligheten och tillämpat dem på hela världen. Opportunisterna glömmar – vad som i dag naturligtvis med rätta glömts – att samma förebråelse på sin tid riktades mot Marx. Man sade om Marx att han okritiskt formulerat sina iakttagelser om det engelska näringslivet, om den engelska fabriken, som allmän lag för samhällsutvecklingen överhuvud taget, att hans iakttagelser kunde vara riktiga i och för sig, men måste bli felaktiga just när de gjordes om till allmänna lagar. I dag är det redan överflödigt att utförligt vederlägga detta misstag, att klargöra att Marx alls inte 'generaliserat' enskilda, i tiden och rummet begränsade erfarenheter. Han har i stället – såsom det äkta historiska och politiska geniet arbetar – i den engelska fabriken mikrokosmos, i dess sociala förutsättningar, betingelser och följder, i de historiska tendenser som leder till dess uppkomst liksom i de tendenser som gör dess existens problematisk, sett hela kapitalismens makrokosmos såväl teoretiskt som historiskt.

Just detta skiljer geniet från dem som blott följer rutinen i vetenskap eller politik. De kan bara förstå de omedelbart givna, från varandra skilda momenten i det samhälleliga skeendet. Och

när de söker höja sig till allmänna slutsatser så gör de inget annat än att uppfatta vissa sidor av en tids- och rumsmässigt begränsad företeelse – på ett verkligt abstrakt sätt – som en ‘allmän lag’ och tillämpa den som sådan. Geniet däremot, som kommit underfund med den sanna karaktären av en epoks verkliga, i livet verksamma huvudtendens, ser hur denna påverkar samtliga händelser i denna tid och behandlar därför hela epokens avgörande frågor även när han själv anser sig blott tala om dagens frågor.

I dag vet vi att häri låg Marx storhet. I den engelska fabriken avläste och tydde han den moderna kapitalismens alla avgörande tendenser. Han hade alltid den kapitalistiska utvecklingen i dess helhet för ögonen och därför förmådde han i envar av dess företeelser samtidigt se dess sammanhang, i dess uppbyggnad samtidigt dess rörelse.

I dag är det bara ett fåtal som vet att Lenin för vår epok utträttat detsamma som Marx för hela kapitalismens utveckling. Han har i det moderna Rysslands utvecklingsproblem – alltifrån frågorna om kapitalismens uppkomst under en halvfeodal absolutism till de problem som gäller socialismens förverkligande i ett efterblivet bondeland – alltid sett hela epokens problem: *inträdet i kapitalismens sista fas och möjligheterna att här vända den avgörande kamp som blivit oundviklig mellan bourgeoisi och proletariat till förmån för proletariatet, att rädda mänskligheten.*

Lenin har aldrig – lika litet som Marx – i tid och rum generaliserat lokala ryska erfarenheter. Han har emellertid med geniets blick, på platsen och vid tidpunkten för sin tidigaste verksamhet, insett vår tids grundproblem: den annalkande revolutionen. Och han har därpå fattat och klargjort alla företeelser, såväl ryska som internationella, i detta perspektiv, perspektivet för revolutionens aktualitet.

Revolutionens aktualitet – det är Lenins grundtanke och samtidigt den punkt som på ett avgörande sätt förbinder honom med Marx. För den historiska materialismen, den proletära befrielsekampens teoretiska uttryck, kunde också fattas och formuleras teoretiskt endast i ett historiskt ögonblick då dess praktiska aktualitet redan ställts på historiens dagordning, i ett ögonblick då i proletariatets elände – med Marx ord – inte bara själva eländet utan den revolutionära sida ‘som kommer att kullkasta det gamla samhället’ blivit synlig. Naturligtvis krävdes även då för tiden geniets oförskräckta blick för att inse den proletära revolutionens nödvändighet, eftersom den för genomsnittsmänniskorna blir synlig först då arbetarmassorna redan står kämpande på barrikaderna. Och om dessa genomsnittsmänniskor ännu bara har en vulgärmarxistisk uppfattning uppfattar de den inte ens då. För i vulgärmarxistens ögon är det borgerliga samhällets grundvalar så orubbliga att han till och med i de stunder då den skakas påtagligast endast önskar sig tillbaka till dess ‘normala’ tillstånd, i dess kriser ser övergående episoder och även i en sådan tid betraktar kampen som en lättsinnig och oförnuftig uppresning mot den ännu oöverbärliga kapitalismen. Barrikadkämparna förefaller honom vara vettvillingar, den kuvade revolutionen ett ‘fel’ och socialismens uppbyggande i en revolution som är segerrik – i opportunistens ögon endast tillfälligt – till och med en förbrytelse.

Den historiska materialismen har således – redan som teori – den proletära revolutionens världshistoriska aktualitet till förutsättning. I denna bemärkelse, som objektiv grundval för hela epoken och samtidigt som utgångspunkt för förståelsen av den, utgör den en kärnpunkt i Marx lära. Men trots denna avgränsning, som kom till uttryck i det skarpa avvisandet av alla ogrundade illusioner och det stränga fördömandet av alla kupp försök, kastar sig de opportunistiska uttolkarna strax över de så kallade misstagen i Marx förutsägelser, för att på denna omväg överhuvud taget i grund utmönstra revolutionen ur hela marxismens uppbyggnad. Och Marx ‘ortodoxa’ försvarare går här hans ‘kritiker’ till mötes. Gentemot Bernstein förklarar Kautsky att man lugnt kan överlåta avgörandet om proletariatets diktatur åt framtiden (en mycket avlägsen framtid).

Lenin har på denna punkt återställt *Marx lära i dess renhet*. Men samtidigt har han just här uttryckt sig tydligare och konkretare. Inte så att han på något sätt skulle ha försökt att förbättra Marx. Han har blott i läran inarbetat den historiska processens fortsatta utveckling efter Marx död. Och det betyder att den proletära revolutionens aktualitet inte bara ligger utbredd som ett världshistoriskt perspektiv framför arbetarklassen i dess befrielsekamp, utan *att revolutionen redan blivit dagens fråga för arbetarrörelsen*. Den tillvitelse om blanquism som riktats mot Lenin för denna grundinställning kunde han ta med ro. Inte bara därför att han måste dela den i gott sällskap med Marx (med 'vissa sidor' hos Marx), utan därför att han inte råkat oförtjänt i detta goda sällskap. Å ena sidan har varken Marx eller Lenin föreställt sig den proletära revolutionens aktualitet så att man numera när som helst kunde förverkliga den hur som helst. Å andra sidan har emellertid genom revolutionens aktualitet en säker måttstock vunnits för att avgöra varje dagsfråga. Revolutionens aktualitet bestämmer grundtonen för en hel epok. Först den enskilda handlingens samband med detta centrum, som endast kan finnas genom noggrann analys av den sociala och historiska helheten, gör den enskilda handlingen revolutionär eller kontrarevolutionär. Revolutionens aktualitet betyder alltså att varje enskild dagsfråga måste behandlas i konkret samband med den sociala och historiska helheten och att den måste betraktas som ett moment i proletariatets befrielse. Den vidareutveckling som marxismen på detta sätt fått genom Lenin består blott – blott! – i de enskilda handlingarnas intima, påtagliga och betydelsefulla hopknytning med helhetens öde, med hela arbetarklassens revolutionära öde. Den betyder blott att varje dagsfråga – redan som dagsfråga – samtidigt blivit ett av revolutionens grundproblem.

Kapitalismens utveckling har gjort den proletära revolutionen till dagens fråga. Lenin är inte den ende som insett denna revolutions annalkande. Men genom sitt mod, sin hängivenhet och sin offervilja skiljer han sig inte bara från dem som feget dragit sig undan i det ögonblick då den av dem själva som teoretiskt aktuell förkunnade revolutionen blivit praktiskt aktuell, utan också genom sin teoretiska klarhet från de bästa, mest klarsynta och hängivna revolutionärerna bland sina samtida. För till och med de hade blott insett den proletära revolutionens aktualitet på det sätt som den kunde inses på Marx tid: som hela epokens grundproblem. Men de var oförmögna att göra denna sin – världshistoriskt, men endast världshistoriskt riktiga – insikt till ett säkert rättesnöre i alla politiska och ekonomiska, teoretiska och taktiska, agitatoriska och organisatoriska frågor. Lenin har ensam fullbordat detta steg för att konkretisera den nu helt praktisk vordna marxismen. Därför är han den – i världshistorisk bemärkelse – *ende med Marx jämbördige teoretiker* som den proletära befrielsekampen hittills frambringat.

2. Proletariatet som ledande klass

Hur ohållbart tillståndet i Ryssland var hade visat sig långt före kapitalismens verkliga utveckling, långt innan det fanns ett industriproletariat. Långt tidigare var agrarfeodalismens upplösning och den byråkratiska absolutismens sönderfall inte bara obestridliga fakta i den ryska verkligheten utan de utsöndrade också – under oro bland bönderna och växande revolutionärt medvetande hos de så kallade deklasserade intellektuella – samhällsskikt som visserligen ännu oklart, förvirrat och primitivt ändå gång efter annan reste sig mot tsarismen. Det är givet att kapitalismens utveckling – även om såväl själva dess faktum som dess betydelse förblev förborgad till och med för de skarpsynta – måste påskynda denna objektiva upplösning och dess revolutionära ideologiska följder. Under 1800-talets senare hälft blev det med nödvändighet alltmer uppenbart att Ryssland, som ännu 1848 var den europeiska reaktionens säkra fäste, gradvis utvecklade sig mot en revolution. Frågan var bara: Vilken karaktär skulle denna revolution få? Och i närmaste samband med den: Vilken klass skulle spela den ledande rollen i denna revolution?

Man kan förstå att de första generationerna av revolutionärer ställde dessa frågor på ett ännu mycket oklart sätt. Framför allt såg de i de grupper som reste sig mot tsarismen något enhetligt: Folket. Uppdelningen i intellektuella och arbetare var uppenbar redan i denna fas, men den hade ingen avgörande betydelse, eftersom 'folket' klassmässigt ännu hade en mycket otydlig fysiologi och endast de verkligt ärliga revolutionärerna bland de intellektuella hade anslutit sig till rörelsen. De var revolutionärer som oåterkalleligt ville uppgå i 'folket' och endast tjäna dess intressen.

Ändå kunde den europeiska utvecklingen inte ens under detta skede av den revolutionära rörelsen i Ryssland undgå att påverka händelseutvecklingen och i lika mån de historiska perspektiv utifrån vilka revolutionärerna bedömde händelserna. Här måste med nödvändighet frågan uppstå: Är den europeiska utvecklingen, kapitalismens utveckling, också Rysslands oundvikliga öde? Måste också Ryssland genomgå kapitalismens helvete för att finna sin räddning i socialismen? Eller förmår det, till följd av sina egenartade förhållanden, tack vare den ännu bestående bygemenskapen, hoppa över detta steg i utvecklingen och finna en väg från den ursprungliga kommunismen direkt till den utvecklade kommunismen?

Svaret på denna fråga var då inte alls så givet som det förefaller oss i dag. Engels själv besvarade den ännu 1882 på detta sätt: Om en rysk revolution samtidigt framkallar en europeisk proletär revolution 'kan den nuvarande ryska gemenskapsegendomen tjäna som utgångspunkt för en kommunistisk utveckling'.

Vi skall inte här söka ens skissera historien om den teoretiska striden i denna fråga. Vi måste emellertid välja vår utgångspunkt vid detta problem därför att i och med det hade för Ryssland frågan ställts om den ledande klassen i den kommande revolutionen. Det är nämligen klart att ett erkännande av bykommunismen som utgångspunkt och ekonomisk grundval för revolutionen med nödvändighet gör bönderna till den samhällseliga omvälvningens ledande klass. Och med denna från Europa i övrigt avvikande ekonomiska och sociala bas måste revolutionen också söka en annan teoretisk grundval än den historiska materialismen, som ju inte är något annat än det teoretiska uttrycket för den nödvändiga övergången från kapitalismen till socialismen, som samhället genomför under arbetarklassens ledning. Striden om huruvida Ryssland håller på att utveckla sig i kapitalistisk riktning, om kapitalismen är utvecklingsbar i Ryssland, vidare den vetenskapliga och metodologiska kontroversen om den historiska materialismen är en allmängiltig teori för den samhällseliga utvecklingen liksom slutligen diskussionen i spörsmålet om vilken samhällsklass som är kallad att bli den ryska revolutionens verkliga motor – alla rör de sig om samma fråga. De är alla ideologiska uttrycksformer för det ryska proletariatets utveckling, moment i utvecklingen av dess ideologiska (och motsvarande taktiska, organisatoriska osv.) självständighet gentemot de andra samhällsklasserna.

Det är en långvarig och smärtsam process som varje arbetarrörelse måste genomgå. Speciellt ryska är blott de enskilda problemen, i vilka klassförhållandenas egenart och självständighet i proletariatets klassintressen gör sig gällande. (I Tyskland stod arbetarklassen på denna nivå under Lassalles, Bebels och Schweitzers tid, och den tyska enheten var då en av de i detta sammanhang utslagsgivande frågorna.) Men just dessa specifika, lokala problem måste få en riktig lösning *som sådana*, om proletariatet skall uppnå självständighet i sitt klassmässiga handlande. Inte ens den bästa teoretiska skolning räcker om den stannar vid det allmänna. Den måste, för att bli praktiskt verksam, komma till uttryck i lösningen just av dessa särskilda problem (så kunde exempelvis den glödande internationalisten Wilhelm Liebknecht, en av Marx närmaste lärjungar, inte alls finna det riktiga avgörandet oftare och säkrare än de i teoretiskt avseende mycket oklarare Lassalle-anhängarna). Det är emellertid i fråga om detta sakförhållande typiskt för Ryssland att den teoretiska kampen för proletariatets självständighet, för erkännande av dess ledande roll i den kommande revolutionen, ingenstans

fått en så klar och entydig lösning som just i detta land. Därför kunde den vacklan och de bakslag – inte i fråga om resultaten av klasskampen, där de är oundvikliga, utan i fråga om arbetarrörelsens teoretiska klarhet och taktiska och organisatoriska säkerhet – som vi kan iaktta i alla utvecklade länder utan undantag, till större delen besparas det ryska proletarietet. Det kunde, i varje fall i fråga om dess mest medvetna skikt, teoretiskt och organisatoriskt utvecklas lika rätlinjigt och klart som dess objektiva klassläge utvecklats av den ryska kapitalismens ekonomiska krafter.

Lenin var inte den förste som tog upp denna kamp. Han var emellertid den ende som radikalt tänkte igenom alla frågor till slut, som radikalt omsatte sin teoretiska insikt i praxis.

Lenin var bara en av teorins talesmän i striden mot den 'primitiva' ryska socialismen, mot narodnikerna. Helt naturligt, eftersom hans teoretiska kamp syftade till att påvisa proletarietets självständiga, ledande roll för Rysslands framtida öden. Men eftersom denna diskussions metoder och medel måste vara att påvisa att den av Marx skisserade, är kapitalismen typiska utvecklingen (den ursprungliga ackumulationen) också gällde för Ryssland, att en livskraftig kapitalism kunde och måste uppstå i Ryssland, måste debatten för en tid ställa den proletära klasskampens talesman i samma läger som den nya ryska kapitalismens ideologer. Den teoretiska frigörelsen av proletarietet ur 'folkets' mitt medförde emellertid på intet sätt automatisk insikt om och erkännande av dess självständiga, ledande roll. Tvärtom. Den enkla, odialektiska och mekaniska konsekvensen av påvisandet av att det ryska näringslivets utvecklingstendenser gick i riktning mot kapitalismen tycks vara det reservationslösa erkännandet av denna realitet, dess främjande. Och detta gäller inte blott för den progressiva bourgeoisin, som tillfälligt fattar den 'marxistiska' ideologin, med tanke på att marxismen är den enda ekonomiska teori som påvisar nödvändigheten av kapitalismens genesis ur den förkapitalistiska världens upplösning. Detta samgående måste verka ännu mer nödvändigt för alla 'proletära' marxister som uppfattar marxismen på ett mekaniskt och inte på ett dialektiskt sätt. Det innebär att man inte förstår – vad Marx lärt av Hegel och inarbetat i sin teori, befriat från all mytologi och idealism – att erkännandet av ett sakförhållande eller en tendens som verkligen förhanden alls inte betyder att det måste erkännas som *en för vårt handlande normgivande verklighet*. Det är nämligen varje verklig marxists plikt att oförskräckt och utan illusioner se fakta i ögonen. För en verklig marxist finns det alltid något som är verkligare och därför viktigare än de *enskilda* fakta eller tendenserna: *helhetsprocessens verklighet*, den samhälleliga utvecklingen i dess helhet. Härom skriver Lenin: 'Det är bourgeoisins sak att bygga upp truster, att driva barn och kvinnor till fabriker, att där utarma och exploatera dem och döma dem till den yttersta nöd. Vi "fordrar" inte en sådan utveckling, vi "understödjer" den inte, utan bekämpar den. Men hur bekämpar vi den? Vi vet att trusterna och kvinnornas arbete i fabriken innebär ett framsteg. Vi vill inte gå tillbaka till hantverket, till kapitalismen utan monopolställning, till kvinnornas hemarbete. Framåt genom trusterna med mera och över dem till socialismen!'

Därmed är utgångspunkten för den leninska lösningen av hela detta frågekomplex given. Och därav följer att erkännandet av nödvändigheten av en kapitalistisk utveckling i Ryssland, erkännandet av det historiska framsteg som ligger i denna, på intet sätt betyder att proletarietet också måste understödja denna utveckling. Det måste bejaka den, för först denna utveckling skapar jordmånen för uppkomsten av proletarietet som avgörande maktfaktor. Men det måste bejaka den som betingelse, *som förutsättning för sin egen obevekliga kamp* mot denna utvecklings verkliga bärare, mot bourgeoisin.

Först denna dialektiska uppfattning av de historiska utvecklingstendensernas nödvändighet ger det teoretiska spelrummet för proletarietets självständiga uppträdande i klasskampen. För om man bara helt enkelt bejakar den kapitalistiska utvecklingen i Ryssland, som den ryska bourgeoisins ideologiska förkämpar och senare mensjeviker gjorde, så leder det till

slutsatsen att Ryssland framför allt måste fullborda sin kapitalistiska utveckling. Först sedan denna utveckling framskridit mycket långt, först sedan bourgeoisin ekonomiskt och politiskt av skaffat feodalismens rester och i dess ställe inrättat ett modernt, kapitalistiskt, demokratiskt osv. land, kan proletariats självständiga klasskamp börja. Ett förhastat framläggande av proletariats självständiga mål är inte bara meningslöst, eftersom proletariatet knappast kommer i betraktande i denna kamp mellan bourgeoisin och tsarismen, utan är till och med ödesdigert för proletariatet. För det förskräcker bourgeoisin, försvagar dess stötkraft mot tsarismen och driver den till och med i tsarismens armar. Proletariatet kommer alltså tills vidare i betraktande blott som den progressiva bourgeoisins hjälptrupper i kampen för ett modernt Ryssland.

Det är uppenbart – även om detta inte genomgående klargjordes i de dåvarande diskussionerna – att till grund för hela denna kontrovers låg frågan om revolutionens aktualitet, att vägarna skilde sig åt för alla de deltagare i striden som inte var bourgeoisins mer eller mindre medvetna ideologer, alltefter som revolutionen betraktades som ett aktuellt problem, som dagens fråga för arbetarrörelsen, eller som ett avlägset 'slutmål', som inte tycktes ägnat att utöva något bestämt inflytande på stundens avgöranden. Det är naturligtvis mer än tveksamt om den mensjevikiska ståndpunkten – även om riktigheten i dess historiska perspektiv kunde erkännas – kunde vara antagbar för proletariatet. En sådan trogen uppslutning efter bourgeoisin måste troligen fördunkla proletariatets klassmedvetande i så hög grad att en lösrivning från bourgeoisin, ett självständigt handlande av proletariatet – inte ens i ett historiskt ögonblick som även enligt den mensjevikiska teorin borde vara gynnsamt – skulle bli ideologiskt omöjligt eller åtminstone i hög grad försvåras. (Man erinrar sig den engelska arbetarrörelsen.) Naturligtvis är detta antagande i praktiken meningslöst. För historiens dialektik, som opportunisterna söker avlägsna ur marxismen, måste ändå förbli verksam inom historien själv, mot deras vilja. Den driver dem till bourgeoisins läger och tidpunkten för proletariatets självständiga uppträdande förskjutes för dem till ett töcknigt fjärran, i en framtid som aldrig förverkligas. Historien har gett Lenin och det fåtal som förkunnat revolutionens aktualitet rätt. Förbundet med den progressiva bourgeoisin, som redan under tiden för kampen för den tyska enheten visade sig vara en illusion, vore bärkraftigt endast om det skulle vara klassmässigt möjligt för proletariatet att följa med bourgeoisin ända in i förbundet med tsarismen. För av revolutionens aktualitet följer att bourgeoisin upphört att vara en revolutionär klass. Visserligen betyder den ekonomiska process vars bärare och profitör den blivit ett framsteg i förhållande till absolutismen och feodalismen. Men denna bourgeoisins progressiva karaktär har åter igen blivit dialektisk. Det betyder att den nödvändiga sammankopplingen av bourgeoisins ekonomiska existensbetingelser med kraven på politisk demokrati, rättsstat osv., som förverkligades, om än endast delvis, på den feodala absolutismens spillror, blivit uppluckrad. Den allt mer annalkande proletära revolutionen möjliggör å andra sidan *ett förbund mellan bourgeoisin och den feodala absolutismen*, för att säkra förutsättningarna för bourgeoisins ekonomiska existens och tillväxt under de gamla makternas politiska hegemoni. Å andra sidan *överger den på detta sätt ideologiskt förfallna bourgeoisin förverkligandet av sina gamla revolutionära krav åt den proletära revolutionen*. Även om detta förbund mellan bourgeoisin och de gamla makthavarna kan vara nog så problematiskt, eftersom det ju är en kompromiss på grund av gemensam fruktan för ett värre ont och inte ett klassförbund på grundval av en positiv intressegemenskap, så förblir det dock ett nytt och viktigt faktum, ett faktum i förhållande till vilket det schematiska och mekaniska 'påvisandet' av den 'nödvändiga sammankopplingen' mellan den kapitalistiska utvecklingen och demokratin obetingat måste visa sig vara en illusion. Lenin säger: 'Den politiska demokratin är överhuvud taget bara en av de möjliga (om också för den "rena" kapitalismen normala) *formerna* för överbyggnaden över kapitalismen. Det framgår av fakta att såväl kapitalismen som imperialismen utvecklar sig i *vilken som helst* politisk form och underordnar sig *alla*

former.' Särskilt i Ryssland beror denna bourgeoisins snabba omsvängning från en skenbart radikal opposition till understöd åt tsarismen på att den inte 'organiskt' framvuxna kapitalism som ympats på Ryssland från första början uppvisar en starkt monopolistisk karaktär. (Övervikt för storföretagen, finanskapitalets roll osv.) Därav följer att bourgeoisin utgör ett numerärt mindre och socialt svagare skikt än i andra länder, där en 'organisk' kapitalistisk utveckling ägt rum, men också att i storföretagen lägges den materiella grundvalen för utvecklingen av ett revolutionärt proletariat snabbare än en schematisk och på siffror grundad framställning av den ryska kapitalismens utvecklingstempo skulle låta förmoda.

Men om förbundet med den progressiva bourgeoisin visar sig vara en illusion, och om det proletariat som arbetar sig uppåt till självständighet till slut äntligen brutit med det oklara begreppet 'folket', kommer det då inte att, just genom denna i hård kamp vunna självständighet, försättas i en hopplös isolering och ledas till en utsiktslös kamp? Denna ofta framförda och nära till hands liggande invändning mot Lenins historiska perspektiv vore hållbar om inte avvisandet av narodnikernas agrarteori och erkännandet av den nödvändiga upplösningen av de agrarkommunistiska kvarlevorna också vore en dialektisk insikt. Dialektiken i denna upplösningsprocess – för den dialektiska insikten är alltid bara den teoretiska uppfattningen av ett reellt, dialektiskt sakförhållande – ligger däri att nödvändigheten av dessa formers upplösning har en entydigt bestämd riktning endast som upplösningsprocess, alltså endast negativt. Men vilken vändning denna process kommer att ta i positiv riktning kan inte alls bestämmas utifrån den själv. Det beror på den samhälleliga omvärldens utveckling, på den historiska helhetens öde. Konkretare uttryckt: de gamla agrarformernas – såväl junkrarnas som böndernas – ekonomiskt oundvikliga upplösningsprocess kan slå in på två vägar. 'Båda slagen av lösning underlättar', enligt Lenin, 'var och en på sitt sätt övergången till en högre teknisk nivå och båda ligger på de agrara framstegens bana.' Den ena vägen är bortsopandet av alla medeltida (och äldre) kvarlevor ur böndernas liv. Den andra, som Lenin kallar den preussiska vägen, 'kännetecknas av att de medeltida nedärvda jordbesittningarna inte avskaffas med en gång, utan så småningom anpassas efter kapitalismen'. Båda vägarna är möjliga. Och båda är i jämförelse med det bestående ekonomiskt progressiva. Men om båda tendenserna är lika möjliga och – i viss mening – lika progressiva, vad kommer då att avgöra vilken av dem som är bestämd att förverkligas? Lenins svar på denna fråga, liksom på alla andra, är klart och entydigt: klasskampen.

Därmed avtecknar sig konturerna av den miljö i vilken proletariatet är kallat att uppträda självständigt, som ledande klass, tydligare och konkretare. *Den avgörande kraften* i denna klasskamp, som för Ryssland anvisar riktningen för övergången från medeltiden till den moderna tiden, *kan endast vara proletariatet*. Inte bara på grund av sin fruktansvärda kulturella efterblivenhet, utan också på grund av sitt objektiva klassläge är bönderna endast i stånd till en primitiv revolt mot sitt alltmer ohållbara läge. Sett ur deras objektiva klassläge är de dömda att förbli ett vacklande skikt, en klass vars öde sist och slutligen avgöres av klasskampen i staden, av stadens öde, av storindustrin, statsapparaten osv.

Först genom detta sakförhållande lägges avgörandet i proletariatets händer. Dess kamp mot bourgeoisin skulle kanske – i det givna historiska ögonblicket – ha små utsikter om det skulle lyckas bourgeoisin att upphäva det ryska agrartillståndets feodalism efter sitt eget sinne. Att tsarismen gör det svårare för den är en huvudorsak till dess – övergående – revolutionära eller åtminstone oppositionella uppträdande. Men så länge denna fråga förblir olöst är ett primitivt utbrott av landsbygdens underkuvade och utsugna miljoner när som helst möjligt – ett primitivt utbrott, som endast proletariatet kan ge en inriktning, en riktning genom vilken denna massrörelse först leds mot ett för bondemassorna verkligt fördelaktigt mål, ett primitivt utbrott, som först skapar den miljö i vilken proletariatet kan uppta kampen mot tsarismen och bourgeoisin med alla utsikter till seger.

Så har Rysslands ekonomiska och sociala uppbyggnad skapat de objektiva grundvalarna för förbundet mellan proletariatet och bönderna. Deras klassmål är olika. Därför måste deras kaotiska sammansmältning i det oklara populära begreppet 'folk' falla sönder. Men de kan endast förverkliga dessa skilda klassmål i gemensam kamp. Så återkommer i den leninska uppfattningen om den ryska revolutionens karaktär narodnikernas gamla tanke i förvandlad form. Det oklara och abstrakta begreppet 'folk' måste avskaffas, men bara för att ur den konkreta förståelsen av den proletära revolutionens betingelser ge upphov till det revolutionärt differentierade begrepp folket, *det revolutionära förbundet mellan alla undertryckta*. Av detta skäl betraktar sig Lenins parti med rätta som arvtagare till narodnikernas verkligt revolutionära traditioner. Men eftersom medvetandet och med detta förmågan att leda denna kamp – objektivt klassmässigt – *endast finns i proletariatets klassmedvetande* kan och måste proletariatet vara den ledande klassen för den samhälleliga omvälvningen i den annalkande revolutionen.

3. Proletariatets ledande parti

Det är alltså proletariatets historiska uppgift att lösgöra sig ur varje ideologisk gemenskap med de andra klasserna och att på grundval av sitt klassläges egenart och sina klassintressens därav följande självständighet skapa sitt eget, klara klassmedvetande. Först härigenom förmår det leda alla undertryckta och utplundrade i det borgerliga samhället i den gemensamma kampen mot dess ekonomiska och politiska härskare. Den objektiva grundvalen för denna proletariatets ledande roll är dess ställning i kapitalismens produktionsprocess. Det vore emellertid en mekanisk tillämpning av marxismen och således en helt ohistorisk illusion att föreställa sig att det riktiga klassmedvetandet hos proletariatet, som skulle möjliggöra dess ledande roll, så småningom uppstår av sig självt, utan slitningar eller bakslag, som *om proletariatet kunde ideologiskt växa in i sin klassmässiga och revolutionära kallelse*.

Bernstein-debatterna har klart bevisat omöjligheten av kapitalismens ekonomiska inväxande i socialismen. Denna läras ideologiska motstycke har emellertid trots allt förblivit ovederlagt i många ärliga europeiska revolutionärers tänkande och har inte ens erkänts som ett problem eller en fara. Inte så att de bästa av dem helt skulle ha förbisett detta problems existens och betydelse, som om de inte insett att proletariatets slutgiltiga seger går över en lång väg genom flera nederlag, och att därvid inte bara materiella, utan också ideologiska bakslag, sedan ett visst stadium uppnåtts, är oundvikliga. De visste – för att anföra Rosa Luxemburgs formulering – att den proletära revolutionen, som enligt sina samhälleliga förutsättningar inte längre kan komma 'för tidigt', nödvändigtvis måste äga rum 'för tidigt' med avseende på maktens fasthållande (alltså ideologiskt). Men när, även med ett sådant historiskt perspektiv över proletariatets väg till sin befrielse, den åsikten företräds att det räcker med en spontan revolutionär självskolning av de proletära massorna (genom massaktioner och erfarenheterna av dem), understödd av en riktig agitation, propaganda osv. av partiet, för att trygga den nödvändiga utvecklingen, så har man ändå på något sätt fastnat i proletariatets ideologiska inväxande i sin revolutionära kallelse.

Lenin var den förste – och länge den ende – betydande ledare och teoretiker som angrep detta problem från den teoretiskt centrala och därför praktiskt avgörande sidan: *från organisationens sida*. Striden om §1 i organisationsstadgan på kongressen i Bryssel och London 1903 är i dag allmänt bekant. Den gällde frågan om envar som understödjer partiet och arbetar under dess kontroll (som mensjevikererna föreslog) kunde vara medlem av partiet, eller om deltagandet i den illegala organisationen, med helhjärtat personligt uppgående i partiarbetet och fullständigt underordnande under den mycket strängt uppfattade partidisciplinen vore oeftergivligt. De andra organisatoriska frågorna, exempelvis centralismen, är blott sakliga konsekvenser av detta ställningstagande.

Även denna strid kan endast förstås utifrån de båda grundåskådningarnas kontrovers om revolutionens möjlighet, sannolika förlopp, karaktär osv., fastän Lenin då var den ende som genomskådade alla dessa sammanhang.

Den bolsjevikiska organisationsplanen framhäver en grupp målmedvetna, till varje offer beredda revolutionärer ur hela klassens mer eller mindre kaotiska massa. Innebär inte detta en risk för att dessa 'yrkesrevolutionärer' skiljer sig från klassens verkliga liv och genom denna separation urartar till en grupp sammansvurna, till en sekt? Är inte denna organisationsplan bara den praktiska följderna av den 'blanquism' som de 'skarpsinniga' revisionisterna menat sig kunnat upptäcka till och med hos Marx? Vi kan inte här undersöka i vilken mån som denna förebråelse är orättvis till och med mot Blanqui. Den träffar emellertid inte den leninska organisationens kärna, eftersom gruppen av yrkesrevolutionärer enligt Lenin inte ett ögonblick har till uppgift att 'göra' revolution eller genom sina självständiga, modiga aktioner rycka med sig de överksamma massorna och ställa dem inför en revolutionär *fait accompli* (fullbordat faktum). *Lenins organisationstanke förutsätter revolutionen som ett faktum, revolutionens aktualitet.* Hade mensjevikerna fått rätt i sin historiska förutsägelse, om vi hade gått emot en relativt lugn tid av blomstring och långsam utbredning av demokratin, under vilken på sin höjd de feodala kvarlevorna i de efterblivna länderna skulle ha spolats bort av de 'progressiva' klasserna, så skulle grupperna av yrkesrevolutionärer med nödvändighet ha stelnat till sekter eller förvandlats till rena propagandacirklar. Partiet som strängt centraliserad organisation av proletarietets mest medvetna element – och endast dessa – är tänkt som *klasskampens instrument i en revolutionär tid.* 'Man kan', sade Lenin, 'inte mekaniskt skilja det politiska från det organisatoriska', och den som bejaktar eller förnekar den bolsjevikiska partiorganisationen oberoende av frågan om vi lever i den proletära revolutionens tid har förvisso inte förstått något alls av dess karaktär.

Från en helt motsatt sida kan emellertid den invändningen framkastas att just revolutionens aktualitet gör en sådan organisation överflödig. Det kunde vara ändamålsenligt att under en tid av stillestånd för den revolutionära rörelsen organisatoriskt sammansluta yrkesrevolutionärerna. Men under själva revolutionsåren, då massorna är i våldsam rörelse, då de för varje vecka och varje dag samlar fler revolutionära erfarenheter och blir mognare än annars under årtionden, när till och med den del av klassen som annars bara låter sig indras i rörelsen genom sina mest omedelbara dagsintressen uppträder revolutionärt, är en sådan organisation onyttig och meningslös. Den innebär ett slöseri med användbar energi och om den vinner inflytande hämmar den massornas spontana, revolutionära skaparkraft.

Denna invändning leder givetvis tillbaka till det ideologiska inväxandets problem.

Kommunistiska manifestet formulerar förhållandet mellan proletarietets revolutionära parti och klassen i dess helhet mycket klart: 'Kommunisterna skiljer sig från de övriga proletära partierna blott därigenom, att de å ena sidan i proletarietets olika nationella strider framhäver de av nationaliteten oberoende, för hela proletarietet gemensamma intressena och gör dem gällande, och å andra sidan därigenom, att de under de olika utvecklingsgrader, som kampen mellan proletariat och bourgeoisie genomgår, städse företräder hela rörelsens intressen. Kommunisterna är alltså praktiskt den beslutsammaste, alltid framdrivande delen av arbetarpartierna i alla länder och teoretiskt har de före den övriga massan av proletarietet kommit till insikt om betingelserna för, gången och de allmänna resultaten av den proletära rörelsen, De är, med andra ord, *proletariatets i synbar gestalt förkroppsligade klassmedvetande.* Och frågan om deras organisation avgöres av visionen om hur proletarietet verkligen tillkämpar sig detta sitt eget klassmedvetande och integrerar det helt. Envar som inte obetingat förnekar partiets revolutionära funktion förutsätter att detta inte sker av sig själv, genom de ekonomiska krafternas mekaniska självförverkligande i den kapitalistiska produktionen eller genom den jämna, organiska tillväxten av massornas spontanitet. Skillnaden mellan den leninska

uppfattningen av partiet och den andra beror framför allt på att den å ena sidan fattar den ekonomiska differentieringen inom proletariatet (uppkomsten av en arbetararistokrati osv.) djupare och mera konsekvent än den andra, och å andra sidan ser proletariatets revolutionära samarbete med de andra klasserna i det anförda nya historiska perspektivet. Härav följer proletariatets ökade betydelse i förberedandet och ledningen av revolutionen och därigenom åter partiets ledande roll i förhållande till arbetarklassen.

Arbetararistokratins uppkomst och växande betydelse innebär utifrån denna ståndpunkt att den alltid förhandenvarande, relativa divergensen mellan vissa arbetarskikts omedelbara dagsintressen och hela klassens verkliga intressen ständigt växer och förstenas i denna tillväxt. Den kapitalistiska utvecklingen, som till en början med våld nivellerat och förenat den lokalt och i skrån splittrade arbetarklassen, leder nu till en ny differentiering. Och denna differentiering har inte bara till följd att proletariatet numera står i en helt enhetlig fientlig ställning till bourgeoisin. Det uppstår dessutom en risk för att dessa skikt – som genom sitt uppstigande till småborgerligt levnadssätt, sitt besittande av positioner i parti- och fackföreningsbyråkratin, ibland av kommunala poster, trots eller just på grund av sin förborgerligade ideologi, sin brist på moget proletärt klassmedvetande, fått en överlägsen formell bildning, förvaltningsrutin osv. – kan ideologiskt påverka hela klassen så att den ideologiskt går tillbaka. Det vill säga att de genom sitt inflytande i proletariatets organisationer kan bidra till att fördunkla alla arbetares klassmedvetande och påverka det i riktning mot ett stillatigande förbund med bourgeoisin.

Blott teoretisk klarhet eller en motsvarande agitation från de revolutionärt medvetna grupperna hjälper inte mot denna fara. Dessa intresse motsättningar kommer nämligen länge till uttryck i en för alla arbetare osynlig form, och detta till den grad att till och med deras ideologiska företrädare ibland inte har en aning om att de redan avvikit från hela klassens väg. Därför kan sådana differenser mycket lätt beslöjas som 'teoretiska meningsskiljaktigheten, som blott 'taktiska motsättningar' osv. inför arbetarna. Och arbetarnas revolutionära instinkt, som under tiden urladdas i stora, spontana massaktioner, förmår inte att bevara den omedvetet uppnådda nivån av klassmedvetande som en bestående vinning för hela klassen.

Redan av detta skäl är den organisatoriska självständigheten oeftergivlig för klassens helt medvetna element. Det framgår emellertid av denna tanke gång att *den leninska organisationsformen är oskiljaktig från insikten om den annalkande revolutionen*. Först i detta sammanhang framträder nämligen varje avvikelse från klassens riktiga väg som ödesdiger, först i detta sammanhang kan avgörandet av till synes små dagsfrågor bli av oerhörd räckvidd för hela klassen och först i detta sammanhang blir det en livsfråga för proletariatet att dess tänkande och handlande verkligen motsvarar dess klassläge och att proletariatet har detta helt klart för sig.

Revolutionens aktualitet betyder emellertid samtidigt att samhällets jäsning, sönderfallet av dess gamla struktur inte alls inskränker sig till proletariatet, utan omfattar samtliga klasser. Enligt Lenin är nämligen det verkliga kriteriet på en revolutionär situation att 'de "lägre skikten" inte vill leva på det gamla sättet och att de "övre skikten" inte kan leva på det gamla sättet'; 'revolutionen är inte möjlig utan en hela nationen omfattande kris' (som berör de exploaterade liksom exploatörerna). Ju djupare krisen blir, desto större är utsikterna för revolutionen. Men ju djupare den går, ju fler samhällsskikt den omfattar, desto fler skilda elementära rörelser löper igenom den, desto mer invecklade och växlande blir kraftförhållandena mellan de båda klasser på vilkas kamp utgången av det hela slutligen beror, nämligen bourgeoisin och proletariatet. *Vill proletariatet segra i denna kamp så måste det sträva efter att inordna varje strömning som bidrar till det borgerliga samhällets upplösning, varje elementär rörelse, den må vara aldrig så oklar, av något undertryckt skikt, i den revolutionära rörelsens helhet*. Den revolutionära fasens annalkande visar sig också däri att

alla missnöjda i det gamla samhället söker anslutning till eller åtminstone kontakt med proletariatet. Häri ligger emellertid en allvarlig fara förborgad. För om proletariatets parti inte är organiserat på ett sätt som garanterar en klassmässigt riktig inriktning av dess politik så kan dessa bundsförvanter, som i en revolutionär situation ständigt växer i antal, medföra förvirring i stället för hjälp. De andra undertryckta skikten i samhället (bönder, småborgare, intellektuella) eftersträvar naturligtvis inte samma mål som proletariatet. När proletariatet vet vad det vill och vad det klassmässigt måste göra kan det rädda sig självt och dessa skikt ur deras sociala nöd. Men om partiet, klassmedvetandets kämpande bärare, är osäkert om den väg som klassen måste följa och inte ens organisatoriskt tryggt sin proletära karaktär, så strömmar dessa skikt in i proletariatets parti och avleder det från dess väg. Förbundet med dessa skikt, som kunde ha främjat revolutionen om det proletära partiet haft en klar klassorganisation, kan då innebära de största faror för detsamma.

Därför har den leninska organisationstanken som nödvändiga normer strängast möjliga urval i fråga om partimedlemmarnas proletära klassmedvetande och fullständig solidaritet med och stöd åt samtliga undertryckta och exploaterade i det kapitalistiska samhället. Det förenar således på ett dialektiskt sätt målmedveten slutenhet och universalitet, revolutionens ledning i sträng proletär anda och revolutionens allmänna nationella (och internationella) karaktär. Den mensjevikiska organisationen försvagar dessa båda normer, blandar ihop dem, degraderar dem till kompromisser och förenar dem på detta sätt *inom partiet självt*. Den avgränsar sig från stora skikt av exploaterade (exempelvis bönderna) men förenar inom partiet de mest skiljaktiga intressegrupper som hindrar dess enhetliga tänkande och handlande. I stället för att således – i den kamp som rasar mellan klasserna i deras vilda brottning (för varje revolutionärt läge kommer till uttryck just i hela samhällets djupt upprörda, kaotiska tillstånd) – bidra till att med den nödvändiga klarheten upprätthålla den för segern *avgörande fronten, proletariatets front gentemot bourgeoisin*, och samla de oklara grupperna av andra undertryckta kring proletariatet, förvandlar sig således ett sådant parti självt till en oklar blandning av skilda intressegrupper. Det handlar överhuvud taget endast genom inre kompromisser och hamnar antingen i kölvattnet på oklara och spontant handlande grupper eller tvingas att fatalistiskt beskåda händelserna utifrån.

Den leninska organisationstanken innebär således en *dubbel brytning med den mekaniska fatalismen*, antingen proletariatets klassmedvetande betraktas som en mekanisk produkt av dess klassläge eller revolutionen själv uppfattas blott som en mekanisk utlösning av ekonomiska krafter, vilka leder proletariatet så att säga automatiskt till seger så snart revolutionens objektiva förutsättningar 'mognat'. Om man skulle vänta på att proletariatet enhetligt och klart rycker in i den avgörande kampen skulle det aldrig ges någon revolutionär situation. Å ena sidan kommer det alltid att finnas proletära skikt – och ju mer utvecklad kapitalismen är, desto fler blir det – som passivt betraktar sin egen klass befrielsekamp och till och med går över till fiendens läger, å andra sidan är proletariatets eget uppträdande, dess beslutsamhet och dess klassmedvetandes nivå på intet sätt något som med fatalistisk nödvändighet framspringer ur det ekonomiska läget.

Självfallet kan inte ens det största och bästa partiet i världen 'göra' någon revolution. Men det sätt varpå proletariatet reagerar i en given situation beror i stor utsträckning på den klarhet och den energi som partiet förmår förläna kampen för dess klassmål. *Så får under epoken för revolutionens aktualitet det gamla problemet om revolutionen kan 'göras' eller inte en helt ny betydelse*. Och med denna förändrade betydelse förändrar sig också förhållandet mellan partiet och klassen, organisationsfrågornas betydelse för partiet och hela proletariatet. Den gamla frågeställningen om att 'göra' revolutionen bygger på en stel, odialektisk uppdelning av det historiska förloppets nödvändighet och det handlande partiets aktivitet. På detta utvecklingsstadium är en revolution absolut utesluten, därför att 'göra' revolution inte betyder att

trolla fram den ur intet. Partiets aktivitet i revolutionens epok betyder emellertid något helt annat. Är nämligen epokens karaktär revolutionär så kan en akut revolutionär situation inträffa när som helst. Tidpunkten för och omständigheterna kring dess inträffande kan aldrig förutsägas bestämt. Det kan emellertid de tendenser som framdriver dess inträffande desto bättre, liksom riktlinjerna för det riktiga handlandet när det inträffar. Partiets aktivitet grundar sig på denna historiska insikt. Det vill säga att det måste å ena sidan genom sitt handlande (genom sitt inflytande på proletariats och de andra undertryckta skiktens handlande) söka *påskynda* dessa tendenser till revolution och å andra sidan förbereda proletariats ideologiskt, taktiskt, materiellt och organisatoriskt för det nödvändiga handlandet i den akuta revolutionära situationen.

Därmed kommer emellertid också partiets inre organisationsfrågor in i ett nytt perspektiv. Såväl den gamla, även av Kautsky företrädda uppfattningen, att organisationen utgör *förutsättningen* för det revolutionära handlandet, som Rosa Luxemburgs uppfattning, att den är en *produkt* av den revolutionära massrörelsen, verkar nu ensidiga och odialektiska. Partiets funktion att förbereda revolutionen gör det samtidigt och i lika hög grad till producent *och* produkt, förutsättning *och* frukt av den revolutionära massrörelsen. För partiets medvetna aktivitet beror av en klar insikt om den ekonomiska utvecklingens objektiva nödvändighet. Dess stränga organisatoriska slutenhet står i en fruktbar växelverkan med massornas elementära kamp och lidande. Rosa Luxemburg har ibland kommit ganska nära denna växelverkan. Hon underskattar emellertid det *medvetna och aktiva* elementet i den. Därför har hon inte kunnat fatta den springande punkten i den leninska uppfattningen av partiet, dess förberedande funktion. Och därför måste hon grovt missförstå alla därav följande organisatoriska principer.

Själva den revolutionära situationen kan naturligtvis inte vara en produkt av partiets verksamhet. Det är partiets uppgift att förutse i vilken riktning de objektiva, ekonomiska krafterna utvecklas, hur arbetarklassen bör uppträda i det sålunda uppkomna läget. Partiet måste, för att verka med denna framsynthet, så långt som möjligt teoretiskt, materiellt och organisatoriskt förbereda proletariats massor för vad som komma skall, i överensstämmelse med deras egna intressen. De händelser och de situationer som sedan följer är emellertid produkter av den kapitalistiska produktionens blinda, som naturlagar verkande krafter. Men inte heller här på ett mekaniskt och fatalistiskt sätt. Vi har redan av exemplet med agrarfeodalismens ekonomiska sönderfall i Ryssland insett att den ekonomiska upplösningsprocessen visserligen är en oundviklig produkt av den kapitalistiska utvecklingen, men att dess klassmässiga verkningar och de nya klass-skiktningar som uppstår genom den inte alls entydigt orsakas av själva denna process eller inses blott genom denna. De beror av den omvärld i vilken de äger rum. ödet för hela samhället, vars delar bildar denna process, är den faktor som i sista hand bestämmer deras riktning. I denna helhet spelar emellertid klassernas spontant och elementärt utbrytande eller medvetet ledda handlingar en avgörande roll. Och ju mera upprört ett samhälle är, ju mer dess 'normala' struktur upphört att fungera riktigt, ju mera dess sociala och ekonomiska jämvikt störs, det vill säga ju mera revolutionär situationen är, desto mer avgörande blir deras roll. Därav följer att samhällsutvecklingen i dess helhet i kapitalismens epok alls inte följer någon enkel, rätlinjig riktning. Av den samlade verkan av dessa krafter i samhället som helhet följer i långt högre grad situationer i vilka en bestämd tendens kan förverkligas, om situationen uppfattats riktigt och utnyttjats på motsvarande sätt. Men utvecklingen av de ekonomiska krafterna, som till synes oemotståndligt framdrivit denna situation, följer – om denna försummas, om dess konsekvenser inte beaktas – alls inte lika oemotståndligt den hittillsvarande linjen, utan slår mycket ofta om i sin motsats. (Man kan föreställa sig Rysslands läge, om bolsjevikerna inte i november 1917 hade gripit makten och inte genomfört den agrara revolutionen. En 'preussisk' lösning av jordfrågan under en kontrarevolutionär, men i

jämförelse med den förrevolutionära tsarismen modern kapitalistisk regim hade inte varit helt utesluten.)

Först när den historiska omvärlden i vilken proletariats parti måste verka har igenkänts kan dess organisation verkligen begripas. Den beror av de väldiga, världshistoriska uppgifter som kapitalismens undergångsepok förelägger proletariatet, av det väldiga historiska ansvar som dessa uppgifter lägger på proletariatets medvetna ledarskikt. Därigenom att partiet med utgångspunkt från insikten om samhällets totalitet företräder hela proletariatets intressen (och därigenom förmedlar alla undertrycktas intressen, mänsklighetens framtid), måste det i sig förena alla motsättningar i vilka dessa från centrum av den samhälleliga helheten ställda uppgifterna kommer till uttryck. Vi har redan framhållit att det strängaste urval av partimedlemmarna med avseende på klassmedvetandets klarhet och obetingad hängivenhet för revolutionens sak måste förenas med restlöst uppgående i de lidande och kämpande massornas liv. Och alla strävanden att uppfylla den ena sidan av dessa krav utan att uppfylla den andra måste sluta med sektarisk förstening även av grupper som består av goda revolutionärer. För strängheten i kraven på partimedlemmarna är bara ett medel att för hela proletariatets klass (och därutöver för alla av kapitalismen exploaterade skikt) klargöra och skapa medvetande om deras sanna intressen, om allt som verkligen ligger till grund för deras omedvetna handlande, oklara tänkande och förvirrade känslor.

Massorna kan emellertid bara lära genom att handla, bara bli medvetna om sina intressen genom kamp, en kamp vars ekonomiska och sociala grundvalar ständigt växlar och i vilken därför *kampens medel och betingelser ständigt förändras*. Proletariatets ledande parti kan endast fylla sin bestämmelse om det i denna massornas kamp *ständigt är ett steg före dem*, för att kunna visa dem vägen. Men endast ett steg före, för att kunna förbli ledaren för *massornas* kamp. Dess teoretiska klarhet är därför värdefull endast om den inte stannar vid teorins allmänna, rent teoretiska riktighet, utan ständigt låter teorin utmynna i en konkret analys av det konkreta läget, varigenom den teoretiska riktigheten alltid uttrycker andemeningen i det konkreta läget. Partiet måste alltså å ena sidan ha teoretisk klarhet och fasthet för att trots all vacklan hos massorna hålla sig kvar på den riktiga vägen, även med risk för en övergående isolering. Men det måste å andra sidan vara så elastiskt och läraktigt att det hos massorna kan utläsa de ännu för dem själva omedvetna revolutionära möjligheterna till och med i deras ännu förvirrade yttringar.

En sådan anpassning till helhetens liv är *omöjlig utan den strängaste disciplin inom partiet*. Om partiet inte förmår anpassa sin insikt om läget efter dess oavbrutna växlingar så släpar det efter händelseutvecklingen, ledes i stället för att leda, förlorar kontakten med massorna och desorganiseras. Därför måste organisationen alltid präglas av den strängaste disciplin, för att, så snart det behövs, genast omsätta denna anpassning i handling. Samtidigt betyder det att detta krav på smidighet också oupphörligt måste ställas på organisationen själv. En organisationsform som varit ändamålsenlig för ett bestämt syfte i ett givet läge kan, under förändrade förutsättningar för kampen, till och med bli ett hinder.

Det ligger nämligen i historiens natur att alltid frambringa *nytt*. Detta nya kan inte i förväg uträknas genom något slags ofelbar teori, utan måste inses och ingå i medvetandet under kampen, med utgångspunkt från dess första synliga grodd. Det är inte alls partiets uppgift att påtvinga massorna något abstrakt utfunderat förhållningssätt. Det måste tvärtom oavbrutet *lära* av kampen och av massornas kampmetoder. Det måste emellertid även när det lär vara aktivt och förbereda de följande revolutionära aktionerna. Det måste förbinda vad massorna funnit spontant, genom en riktig klassinstinkt, med den revolutionära kampens totalitet och göra dem medvetna om detta. Det måste, med Marx ord, för massorna förklara deras egna aktioner, för att på detta sätt inte bara bevara kontinuiteten i proletariatets revolutionära erfarenheter utan också medvetet och aktivt främja vidareutvecklingen av dessa erfarenheter.

Organisationen måste som instrument för denna utveckling tillgodogöra sig detta komplex av insikter och av dessa föranledda handlingar. Om den inte gör det så kommer den att upplösa den av den själv icke insedda och därför icke behärskade utvecklingen av tingen. *Därför är all dogmatism i teorin och all förstening i organisationen ödesdiger för partiet.* För, som Lenin sade: 'Varje ny form av kamp som är förbunden med nya faror och offer "desorganiserar" oundvikligen den för denna nya kampform ännu inte förberedda organisationen.' Det är partiets uppgift att även i fråga om sig själv – och i synnerhet då – tillryggalägga den nödvändiga vägen fritt och medvetet och att ombilda sig innan faran för desorganisation blir akut, och genom denna ombildning verka ombildande och främjande på massorna.

Taktiken och organisationen utgör nämligen bara två sidor av ett odelbart helt. *Endast genom bada samtidigt är det möjligt att uppnå verkliga resultat.* För att uppnå dem är det nödvändigt att i båda avseendena vara obevekligt principfast och ha blicken öppen för varje ny vändning i situationen – samtidigt konsekvent och elastiskt – och ha blicken öppen för varje ny vändning i situationen. Taktiskt eller organisatoriskt finns det inget som i och för sig är bra eller dåligt. Först i förhållande till helheten, till den proletära revolutionens öde, blir en tanke eller en åtgärd riktig eller falsk. Därför har exempelvis Lenin – efter den första ryska revolutionen – med samma skoningslöshet bekämpat dem som sade sig vilja uppge en onyttig och sekteristisk illegalitet som dem som reservationslöst hängav sig åt illegaliteten och avvisade de legala möjligheterna. Därför hade han samma djupa förakt för uppgåendet i parlamentarismen och för den principiella antiparlamentarismen.

Lenin har inte bara aldrig varit någon politisk utopist, utan han hade aldrig några som helst illusioner med avseende på sin samtids människomaterial. 'Vi vill', sade han under den segerrika proletära revolutionens första heroiska tid, 'upprätta socialismen med de människor som uppfostrats av kapitalismen, som demoraliserats och fördärvats av den, men också stålsatts till kamp av den.' De oerhörda krav som den leninska organisationstanken ställer på yrkesrevolutionärerna har inget utopiskt drag. Naturligtvis heller ingenting som hör till vardagslivets yta, den givna verkligheten, empirin. Den leninska organisationen är såtillvida själv dialektisk – alltså inte bara en produkt av den dialektiska historieutvecklingen, utan också dess medvetna främjare – som *den samtidigt är sin egen produkt och producent.* Människorna skapar själva sitt parti, de måste ha en hög grad av klassmedvetande och hängivenhet för att vilja och kunna delta i organisationen. Men verkliga yrkesrevolutionärer blir de först i organisationen och genom organisationen. Jakobinen, som förbinder sig med den revolutionära klassen, ger genom sin beslutsamhet, sin handlingskraft, sitt vetande och sin entusiasm form och klarhet åt klassens handlingar. Det är emellertid alltid klassens samhällseliga vara, det klassmedvetande som uppstiger ur detta, som ger hans handlingar innehåll och inriktning. Det är inget ställföreträdande handlande för klassen, utan höjdpunkten av klassens eget handlande. Partiet, som är kallat att leda den proletära revolutionen, framträder därför inte färdigt för sin mission som ledare: *inte heller det är, utan blir.* Den fruktbara växelverkan mellan parti och klass upprepar sig, naturligtvis i förändrad form, i partiets förhållande till sina medlemmar. För, som Marx säger i sina randanmärkningar till Feuerbach: 'Den materialistiska läran, enligt vilken människorna är produkter av omständigheter och uppfostran, och förändrade människor således produkter av andra omständigheter och förändrad uppfostran, förbigår att omständigheterna förändras just av människorna och att uppfostraren själv måste uppfostras.' Den leninska uppfattningen av partiet innebär en skarp brytning med den mekaniska och fatalistiska vulgariseringen av marxismen. Den är det praktiska förverkligandet av dess sanna väsen, dess djupaste tendens: 'Filosoferna har blott *tolkat* världen på olika sätt, det gäller emellertid att *förändra* den.'

4. Imperialismen – världskrig och inbördeskrig

Men har vi inträtt i perioden för de avgörande revolutionära uppgörelserna? Har den tidpunkt redan kommit då proletariatet är tvunget att uppfylla sin kallelse att omgestalta världen, därest det inte självt skall gå under? För utan tvivel kan varken proletariatets ideologiska eller organisatoriska mognad åstadkomma detta avgörande, om denna mognad, denna kampvilja inte är en följd av världens objektiva ekonomiska och sociala läge, som kräver detta avgörande. Och en händelse, likgiltigt om det bleve en seger eller ett nederlag, kan omöjligt lösa detta problem. Ja, inte en gång frågan om det överhuvud taget handlar om seger eller nederlag kan fastställas genom en isolerad händelse: först sammanhanget med den samhälleliga och historiska utvecklingen i dess helhet präglar en enskild händelse som seger eller nederlag i världshistorisk måttstock.

Därför leder den diskussion som utbröt inom den ryska socialdemokratien (som datortiden omfattade såväl mensjeviker som bolsjeviker) redan under den första revolutionen, för att nå sin höjdpunkt efter revolutionens nederlag, nämligen diskussionen i frågan om man skrev i förhållande till revolutionen 1847 (*före* den avgörande revolutionen) eller 1848 (*efter revolutionens nederlag*), med nödvändighet utöver de ryska problemen i snävare bemärkelse. Den kan endast avgöras när frågan om vår epoks grundläggande karaktär avgjorts. Den snävare, i egentlig mening ryska frågan, om revolutionen 1905 varit en borgerlig eller proletär revolution och om arbetarnas proletära och revolutionära uppträdande varit riktigt eller 'felaktigt', kan också besvaras först i detta sammanhang. Hur som helst visar redan den envist ställda frågan i vilken riktning man bör söka svaret. För splittringen mellan höger och vänster inom arbetarrörelsen börjar att även utanför Ryssland alltmer anta formen av en diskussion om epokens allmänna karaktär. Diskussionen gäller frågan om vissa, allt tydligare företeelser (kapitalets koncentration, storbankernas växande betydelse, kolonialiseringen osv.) endast utgör en kvantitativ stegring av kapitalismens 'normala' utveckling, eller om man i dem skall avläsa annalkandet av en ny epok för kapitalismen, imperialismen. Om de efter en relativt fredlig period allt oftare återkommande krigen (boerkriget, spansk-amerikanska kriget, rysk-japanska kriget osv.) skall betraktas som 'tillfälliga', 'episodiska', eller om man i dem skall se de första tecknen på en period av allt våldsammare krig. Och slutligen, om kapitalismens utveckling på detta sätt inträtt i en ny fas, räcker då proletariatets gamla kampmetoder för att göra dess klassintressen gällande under dessa förändrade villkor? Är därför kanske de nya former av proletär klasskamp som dök upp före och under den ryska revolutionen (massstrejk, väpnat uppror) händelser av blött lokal, specifik betydelse, ja kanske 'fel' och 'förvillelser', eller måste man i dem se massornas första, med riktig klassinstinkt företagna, spontana försök att anpassa sitt handlande till världsläget?

Lenins praktiska svar på dessa frågor sammanhängande komplex är känt. Det kommer klarast till uttryck däri att han – strax efter den ryska revolutionens underkuvande, då mensjevikernas vecklagan över att de ryska arbetarna 'gått för långt' ännu inte på länge klingat ut – på Stuttgart-kongressen tog upp kampen för ett klart och skarpt ställningstagande av Andra internationalen mot den omedelbart hotande faran för ett imperialistiskt världskrig och försökte påverka detta ställningstagande i riktning mot *vad som måste göras mot detta krig*.

Lenins och Rosa Luxemburgs tilläggsförslag antogs i Stuttgart och bekräftades senare av kongresserna i Köpenhamn och Basel. Det vill säga att faran för ett annalkande imperialistiskt världskrig och nödvändigheten för proletariatet att bekämpa det revolutionärt tillkännagavs officiellt av Andra internationalen. Här tycks alltså Lenin alls inte ha stått ensam. Inte heller i fråga om den ekonomiska insikten om att imperialismen var kapitalismens nya fas. Hela vänstern, och till och med en del av centern och högerflygeln inom Andra internationalen erkände de ekonomiska sakförhållanden som ligger till grund för imperialismen. Hilferding

försökte framlägga en teori om dessa nya företeelser och Rosa Luxemburg lyckades rentav att framställa imperialismens hela ekonomiska komplex som en nödvändig följd av reproduktionsprocessen inom kapitalismen, att organiskt infoga imperialismen i den historiska materialismens historieteori och därmed ge 'sammanbrottsteorin' en konkret ekonomisk grundval. Men ändå: när Lenin i augusti 1914, och ännu långt senare, stod helt ensam på sin ståndpunkt mot världskriget så var denna ensamhet inte alls tillfällig. Den låter sig emellertid inte förklaras vare sig psykologiskt eller moraliskt, så att flera andra, som tidigare också bedömt imperialismen riktigt' nu skulle ha tigit på grund av 'feghet'. Nej, *de enskilda socialistiska riktningarnas ställningstaganden i augusti 1914 var de konsekventa, sakliga konsekvenserna av deras tidigare teoretiska, taktiska osv. ståndpunkter.*

Den leninska uppfattningen av imperialismen är, (skenbart) paradoxalt, å ena sidan en betydande teoretisk insats och samtidigt innehåller den, som ekonomisk teori betraktad, föga verkligt nytt. Den bygger i många avseenden på Hilferding och kan, i rent ekonomisk bemärkelse, i fråga om djup och storslagenhet alls inte jämföras med Rosa Luxemburgs underbara vidareutveckling av Marx reproduktionsteori. Lenins överlägsenhet består däri – och detta är en teoretisk bedrift utan motstycke – att han lyckades *konkret helt och hållet förbinda den ekonomiska teorin om imperialismen med nutidens alla politiska frågor*, att göra den nya fasens ekonomi till rättesnöre för samtliga konkreta handlingar i den så avgörande omvärlden. Därför avvisade han exempelvis under kriget vissa ultravänsteruppfattningar hos polska kommunister som 'imperialistisk ekonomism' och därför utmynnade hans avvärjande av den kautskyanska uppfattningen av 'ultraimperialismen' – en teori som sätter sitt hopp till kapitalets fredliga konkurrens i världsmåttstock, för vilken världskriget är en 'tillfällig' och inte ens 'riktig' väg – däri att Kautsky skilde imperialismens ekonomi från dess politik. Naturligtvis är Rosa Luxemburgs (liksom von Pannekoeks och andra vänsterkommunisters) teori om imperialismen inte alls ekonomistisk i snäv bemärkelse, i egentlig bemärkelse. Alla, och i synnerhet Rosa Luxemburg, framhäver just de moment i imperialismens ekonomi som med nödvändighet slår om i politiska moment (kolonialisering, rustningsindustri osv.). Men denna förbindelse blir inte konkret. Det vill säga att Rosa Luxemburg på ett oöverträffat sätt visar att till följd av ackumulationsprocessen övergången till imperialismen, epoken för kampen om koloniala avsättnings- och råvaruområden, för möjligheter till kapitalexport, blivit oundviklig; att denna epok – kapitalismens sista fas – måste bli världskrigens epok. Därmed grundlägger hon emellertid blott teorin för *hela* epoken, teorin för denna moderna imperialism *i allmänhet*. Hon förmådde emellertid inte att utifrån denna teori finna en övergång till dagens konkreta krav. 'Juniusbroschyren' är i sina konkreta delar alls inte en nödvändig följd av 'kapitalets ackumulation'. Den teoretiska riktigheten av denna bedömning av hela epoken utkristalliseras hos henne inte till någon klar insikt om de konkreta, rörliga krafter som det är den marxistiska teorins praktiska uppgift att bedöma och utnyttja revolutionärt.

Men Lenins överlägsenhet på denna punkt kan inte alls uttömmas med slagord om 'politisk genialitet', 'praktisk skarpsynthet' osv. Den är i långt högre grad *en rent teoretisk överlägsenhet* vid bedömningen av *helhetsprocessen*. För i hela hans liv finns det inte ett enda praktiskt avgörande som inte är just sakliga och logiska följder av hans teoretiska inställning. Och att den grundläggande maximen för denna inställning är kravet på konkret analys av det konkreta läget förskjuter frågan mot det 'real-politiskt'-praktiska endast i ögonen på dem som inte tänker dialektiskt. För *marxisterna är den konkreta analysen av det konkreta läget* ingen motsats till den 'rena' teorin utan tvärtom *den verkliga teorins höjdpunkt*, då teorin faktiskt förverkligas, då den – just därför – slår om i praxis.

Denna teoretiska överlägsenhet beror på att Lenin av alla Marx efterföljare var den som lät blicken förvillas minst av de fetischistiska kategorierna i den kapitalistiska omvärlden. Den marxistiska ekonomins avgörande överlägsenhet över alla sina föregångare och efterföljare

består nämligen däri att den även i de mest invecklade frågor, där man till synes måste arbeta med rent ekonomiska (och således de mest utpräglat fetischistiska) frågor, lyckats ge problemet en sådan avrättning att man bakom de 'rent ekonomiska' kategorierna skymtar de klasser vilkas samhällliga vara uttryckes i dessa ekonomiska kategorier, i deras utvecklingsprocess. (Vi erinrar om skillnaden mellan konstant och variabelt kapital i motsats till det klassiska särskiljandet mellan fixt och cirkulerande kapital. Först genom denna åtskillnad kommer det borgerliga samhällets klasstruktur till synes. Redan genom den marxiska uppfattningen av mervärdesproblemet upptäcktes klasskiktningen mellan bourgeoisie och proletariat. Det konstanta kapitalets ökning visar detta förhållande i dynamiskt sammanhang med hela samhällets utvecklingsprocess och avslöjar samtidigt kampen mellan skilda kapitalgrupper om mervärdets uppdelning.)

Lenins teori om imperialismen är mindre en teori om dess nödvändiga uppkomst och dess ekonomiska skrankor – som Rosa Luxemburgs – än teorin om de konkreta klasskrafter som, frigjorda genom imperialismen, är verksamma inom den, *teorin om det konkreta världsläge som uppstått genom imperialismen*. När Lenin undersöker monopolkapitalismens väsen intresserar han sig i första hand för detta konkreta världsläge och de klasskiktningar som frambringas härigenom: hur jorden *de facto* uppdelas av de stora kolonialmakterna, hur bourgeoisins och proletariatets inre klasskiktningar ändras (rent parasitära rentierskikt, arbetararistokrati osv.). Och framför allt: hur monopolkapitalismens inre rörelse, på grund av det olikmässiga tempot i de enskilda länderna, i längden omöjliggör den för en tid bestående fredliga uppdelningen av 'intresseområden' och andra kompromisser och framdriver konflikter som endast kan lösas genom krig.

I och med att imperialismens väsen bestäms som monopolkapitalism och dess krig som en nödvändig utveckling och yttring av denna tendens till ännu högre koncentration, till absolut monopol, blir samhällets uppskiktning i dess förhållande till detta krig klar. Det visar sig att det är naiva illusioner att som Kautsky föreställa sig att de delar av bourgeoisin som inte är direkt 'intresserade' i imperialismen och till och med 'skörtas upp' av den skulle kunna mobiliseras mot den. Den monopolistiska utvecklingen river med sig hela bourgeoisin och finner inte bara i den redan i och för sig vacklande småbourgeoisin, utan också i delar av proletariatet ett (naturligtvis övergående) stöd. Ändå är det inte som de klenetrogna menar så att det revolutionära proletariatet genom sitt obevekliga avvisande av imperialismen skulle bli isolerat i samhället. Det kapitalistiska samhällets utveckling är alltid motsägelsefull, rör sig alltid i motsatser. Monopolkapitalismen skapar för första gången i historien en världshushållning i egentlig bemärkelse. Dess krig, det imperialistiska kriget, är därför det första världskriget i ordets strängaste mening. Det betyder framför allt att de av kapitalismen undertryckta och exploaterade nationerna för första gången i historien inte längre står i en isolerad kamp mot sina förtryckare, utan att de med hela sin existens dragits in i världskrigets malström. Den utvecklade kapitalistiska kolonialiseringspolitikerna exploaterar inte kolonialfolken på det enkla rövaraktiga sätt som i början av den kapitalistiska utvecklingen, utan omvälvver *samtidigt deras samhällsstruktur kapitaliserar den*. Detta sker givetvis för att kunna öka exploateringen (kapitalexport osv.) men har till följd – givetvis utan att imperialismen eftersträvat det – att början till en egen borgerlig utveckling avbryts i kolonialländerna, att *en kamp för nationell självständighet* blir en oundviklig ideologisk följd av denna exploatering. Detta stegras ytterligare av att det imperialistiska kriget mobiliserar alla tillgängliga människoreserver i de imperialistiska länderna, av att det dels aktivt drar in kolonialfolken i kampen, dels sörjer för en snabbare utveckling av deras industri och alltså påskyndar denna process såväl ekonomiskt som ideologiskt.

Kolonialfolkens läge är emellertid bara ett extremt fall av monopolkapitalismens förhållande till sina exploaterade. Den historiska övergången från en epok till en annan sker nämligen

aldrig mekaniskt, så att ett produktionssätt, kan framträda och verka historiskt först när det föregående produktionssättet, som det övervunnit, överallt redan har fyllt sin egen, samhälls-omvandlande mission. De produktionssätt som Övervinner varandra samt deras motsvarande samhällsformer och klasskiktningar uppträder snarare så att de korsar och motverkar varandra i historien. Därför kan utvecklingsförlopp, som abstrakt uppfattade verkar varandra lika (exempelvis övergången från feodalismen till kapitalismen), på grund av den fullständigt omvandlade historiska miljö i vilken de utspelas få ett helt annat förhållande till den samhällshistoriska helheten och på motsvarande sätt – även betraktade i sig själva – få en helt ny funktion och betydelse.

Den uppåtsträvande kapitalismen uppträdde som nationsbildande faktor. Av den medeltida blandningen av små feodala former av herravälde formade den, efter svåra revolutionära strider, den kapitalistiskt utvecklade delen av Europa till stora nationer. Kampen för Tysklands och Italiens enhet var de sista av dessa – objektivt sett – revolutionära uppgörelser. Men när kapitalismen i dessa stater utvecklats till imperialistisk monopolkapitalism och när den till och med började anta sådana former i en del efterblivna länder (Ryssland, Japan) så betyder det inte att dess nationsbildande betydelse skulle ha upphört för hela den övriga världen. *Den fortskridande kapitalistiska utvecklingen skapade nationella rörelser bland Europas alla förut 'historielösa' folk.* Men deras 'nationella befrielsekamp' utspelar sig numera inte bara som kamp mot den inre feodalismen eller den feodala absolutismen, och är som sådan obetingat progressiv, utan den *måste inordna sig inom ramen för världsmakternas imperialistiska tävlan.* Dess historiska betydelse, värderingen av den, beror därför på vilken konkret funktion som tillkommer den inom denna konkreta helhet.

Redan Marx insåg klart betydelsen av denna fråga. På hans tid var den naturligtvis framför allt en engelsk fråga, frågan om Englands förhållande till Irland. Och Marx betonar med största skärpa 'att, bortsett från all internationell rättfärdighet, är det en betingelse för den engelska arbetarklassens emancipation att förvandla Irlands nuvarande tvångsanslutning – det vill säga dess slaveri – till ett likaberättigat och fritt förbund, om det är möjligt, och till fullständigt avskiljande, om det är nödvändigt'. Han insåg nämligen klart att exploateringen av Irland å ena sidan betydde en avgörande bastion för den engelska kapitalismen, som redan då, men då som enda kapitalism hade en monopolistisk karaktär, och å andra sidan att den engelska arbetarklassens oklara ställningstagande i denna fråga medförde en splittring i de undertrycktas kamp, en kamp av exploaterade mot andra exploaterade, i stället för en enhetlig kamp mot deras gemensamma exploatör, att således endast kampen för Irlands nationella befrielse kunde erbjuda en verkligt effektiv front i det engelska proletariats kamp mot den engelska bourgeoisin.

Denna Marx uppfattning inte bara förblev obeaktad i den dåvarande engelska arbetarrörelsen, utan blev inte heller levandegjord i Andra internationalens teori och praktik. Även i det fallet blev det Lenin förbehållet att väcka teorin till nytt liv – att göra den vitalare och konkretare än den varit till och med på Marx tid. Den har nämligen ryckt fram från en blott världshistorisk aktualitet och förvandlats till en dagens fråga, som hos Lenin följaktligen framträder inte längre teoretiskt, utan helt praktiskt. Det måste nämligen stå klart för envar i detta sammanhang att hela det oerhörda problem som här tornar upp sig framför oss – inte blott arbetarnas, utan alla förtrycktas resning, i hela världens skala – *är samma problem som Lenin från första början och sedan oavbrutet framhöll som kärnan i den ryska agrarfrågan gentemot narodnikerna, de legala marxisterna, ekonomisterna osv.* Det handlar i alla dessa fall om vad Rosa Luxemburg betecknade som kapitalismens 'yttre' marknad, varmed skall förstås den icke-kapitalistiska marknaden, oberoende av om den ligger inom eller utom landets politiska gränser. Den expanderande kapitalismen kan å ena sidan inte bestå utan den, å andra sidan består dess sociala funktion gentemot denna marknad i att upplösa dess ursprungliga

samhälleliga struktur, att kapitalisera den, att förvandla den till en – kapitalistiskt – ‘inre’ marknad, varigenom den emellertid erhåller självständighetstendenser osv. Även här rör det sig om ett dialektiskt förhållande. Men från detta riktiga och storartade historiska perspektiv kom Rosa Luxemburg inte fram till en konkret lösning av den konkreta frågan om världskriget. Hon stannade vid ‘ett historiskt perspektiv, en riktig och storartad karakteristik av hela epoken, men blott av epoken som helhet. Och det blev Lenin förbehållet att ta steget från teorin till praxis. Detta steg är ändå – det får man aldrig glömma – samtidigt *ett teoretiskt framsteg*, eftersom det är ett steg från det abstrakta till det konkreta.

Denna övergång från den abstrakt riktiga bedömningen av den aktuella historiska verkligheten, från påvisandet av hela den imperialistiska epokens karaktär till det konkreta tillspetsar sig i frågan om denna revolutions särskilda karaktär. Det var en av Marx största teoretiska insatser att han noga skilde den borgerliga och den proletära revolutionen från varandra. Detta särskiljande var å ena sidan av största praktiska och taktiska betydelse med tanke på hans samtidas omogna illusioner och å andra sidan den enda metodologiska hållpunkten för att klart inse de verkligt nya, verkligt proletära och revolutionära elementen i den dåvarande revolutionära rörelsen. *I vulgärmarxismen har emellertid detta särskiljande stelnat till en mekanisk uppspaltning*. Denna uppspaltning leder i praktiken till att opportunisterna schematiskt generaliserar den empiriskt riktiga iakttagelsen, att så gott som varje revolution i modern tid börjat som en borgerlig revolution, även om den aldrig så mycket präglats av proletära aktioner, av proletära krav osv. Revolutionen är i sådana fall enligt opportunisterna blott en borgerlig revolution. Proletariatets uppgift är att stödja *denna* revolution. Av denna uppspaltning mellan den borgerliga och den proletära revolutionen följer att *proletariatet måste uppge sina egna revolutionära klassmål*.

Men även anhängarna av den vänsterradikala uppfattningen, som klart genomskådar denna teoris mekaniska felslut och är medvetna om vår epoks proletära och revolutionära karaktär, hemfaller å andra sidan åt en lika farlig mekanisk uppfattning. Ur insikten om att bourgeois världshistoriska revolutionära roll har spelats ut under den imperialistiska tidsåldern drar de – också på grund av en mekanisk uppspaltning av den borgerliga och den proletära revolutionen – slutsatsen att vi numera *inträtt i tidsåldern för den rena proletära revolutionen*. De farliga praktiska följderna av denna inställning är att alla upplösnings- och jäsningsprocesser som med nödvändighet uppstår under den imperialistiska tidsåldern (agrарfrågan, kolonialfrågan, den nationella frågan) och som *i samband med den proletära revolutionen objektivt är revolutionära* förbises, ja till och med ringaktas och avvisas; att den rena proletära revolutionens teoretiker frivilligt avstår från proletariatets verkliga och viktigaste bundsförvanter; att de försummar den revolutionära miljö som ger den proletära revolutionen goda, konkreta utsikter, i stället väntar sig en ‘ren’ proletär revolution i ett lufttomt rum och menar sig förbereda denna. Lenin sade: ‘Den som väntar sig en ren social revolution kommer aldrig att uppleva den och är bara en frasrevolutionär – han begriper inte vad den verkliga revolutionen är.

Den verkliga revolutionen är nämligen den borgerliga revolutionens dialektiska omslag i den proletära revolutionen. Det obestriddiga faktum att den klass som varit de tidigare stora borgerliga revolutionernas ledare eller profitör numera objektivt blivit kontrarevolutionär betyder inte alls att de objektiva problem som dessa revolutioner rört sig om lösts socialt, att de samhällsskikt som var vitalt intresserade av deras revolutionära lösning blivit tillfredsställda. Tvärtom. Bourgeoisins kontrarevolutionära vändning betyder inte bara att den blivit proletariatets fiende, utan också att den vänt sina egna revolutionära traditioner ryggen. *Den överlåter sitt eget revolutionära arv till proletariatet*. Proletariatet är numera den enda klass som är i stånd att konsekvent slutföra den borgerliga revolutionen. Det betyder å ena sidan att den borgerliga revolutionens alltjämt aktuella krav blott kan genomföras inom den proletära revolutionens ram och å andra sidan att det konsekventa genomdrivandet av dessa den

borgerliga revolutionens krav med nödvändighet leder till en proletär revolution. Den proletära revolutionen betyder alltså i dag samtidigt förverkligande och upphävande av den borgerliga revolutionen.

Insikten om detta sakförhållande öppnar ett oerhört perspektiv för den proletära revolutionens chanser och möjligheter. Den ställer emellertid samtidigt oerhörda krav på det revolutionära proletariatet och dess ledande parti. För att finna denna dialektiska övergång måste nämligen proletariatet inte bara ha insikt om det verkliga sammanhanget, utan också i praxis övervinna sina egna småborgerliga tendenser, tänkesätt osv. som hindrat dess insikt om dessa sammanhang (exempelvis nationella fördomar). Det visar sig således nödvändigt för proletariatet att *genom självövertagelse höja sig till ledare för alla förtryckta*. Framför allt är kampen för de undertryckta folkens nationella självständighet en storartad akt av revolutionär självuppföstran, såväl för det undertryckande folkets proletariat, vilket genom detta genomdrivande av fullständig nationell självständighet övervinner sin nationalism, som för det undertryckta folkets proletariat, vilket genom motsvarande paroll om federalism och internationell proletär solidaritet i sin tur övervinner sin nationalism. 'Proletariatet', sade Lenin, 'kämpar för socialismen och mot sina egna svagheter.' Kampen för revolutionen, utnyttjandet av det internationella lägets objektiva möjligheter och den inre kampen för det egna revolutionära klassmedvetandets mognad är oskiljaktiga moment i en och samma dialektiska process.

Det imperialistiska kriget ger också proletariatet bundsförvanter överallt, *om det kämpar revolutionärt mot bourgeoisin*. Men om proletariatet inte inser sin situation och sina uppgifter tvingas det till en fruktansvärd självfläkning i bourgeoisins släptåg. Det imperialistiska kriget skapar ett internationellt läge i vilket proletariatet verkligen kan bli alla förtrycktas och exploaterades ledare och dess befrielsekamp kan bli signalen och vägvisaren för befrielsen av alla dem som kapitalismen förslavat. Det skapar emellertid samtidigt ett internationellt läge i vilket miljoner och åter miljoner proletärer tvingas att med den mest utstuderade grymhet mörda varandra för att befästa och utbreda sina exploaterares monopolställning. Vilket öde av de båda som kommer proletariatet till del *beror av dess insikt om sitt historiska läge, av dess klassmedvetande*. För 'människorna skapar själva sin historia'. Men inte 'under av dem själva valda, utan under omedelbart förhandenvarande, givna och överantvordade omständigheter'. Det handlar alltså här inte om *huruvida* proletariatet vill kämpa eller inte, utan bara om för *vilkas intressen* det skall kämpa, sina egna eller bourgeoisins. Den fråga som proletariatets historiska situation ställer är *inte valet mellan krig och fred, utan valet mellan det imperialistiska kriget och kriget mot detta krig: inbördeskriget*.

Nödvändigheten av inbördeskrig, proletariatets försvar mot det imperialistiska kriget, härrör i likhet med proletariatets alla kampmetoder ur de kampbetingelser som den kapitalistiska produktionens och det borgerliga samhällets utveckling påtvingar proletariatet. Partiets aktivitet och betydelsen av ett riktigt teoretiskt förutseende sträcker sig blott så långt att det ger proletariatet den motstånds- och offensivkraft som det objektivt besitter tack vare klassskiktningen i det givna läget men som inte höjer det ur teoretisk och organisatorisk omognad i nivå med de givna objektiva möjligheterna. Så uppstod redan före det imperialistiska världskriget masstrejken som proletariatets spontana reaktion på kapitalismens imperialistiska fas, och detta sammanhang, som högern och centern inom Andra internationalen med alla medel sökte dölja, har så småningom blivit allmän teoretisk egendom för den radikala flygeln.

Men även i det avseendet var Lenin den ende som mycket tidigt, redan 1905, insåg att masstrejken inte räckte som vapen i den avgörande kampen. När han, sedan Moskvaensningen slagits ner, gentemot Plechanov, som företrädde åsikten att 'man borde inte ha gripit till vapen', bedömde det misslyckade upproret som en avgörande etapp och sökte fastställa dess konkreta erfarenheter, *då hade han därmed redan lagt grunden till den för proletariatet nödvändiga taktiken under världskriget*. Kapitalismens imperialistiska fas och i synnerhet

dess kulmination i världskriget visar nämligen att kapitalismen inträtt i det tillstånd då dess bestånd eller undergång avgöres. Och med den riktiga klassinstinkt som kännetecknar en klass vilken är van att härska och är medveten om att – i och med att området för dess herravälde utbreddes och dess maktapparat utvecklas – den verkliga sociala basen för dess herravälde samtidigt minskar, gör den de mest energiska försök att såväl utvidga denna bas (att dra med sig mellanskikten, korrumpera arbetararistokratin osv.) som att tillfoga sina huvudfiender ett avgörande slag, innan dessa samlat sig till verkligt motstånd. Därför är det överallt bourgeoisin som likviderar klasskampens ‘fredliga’ metoder, på vilkas temporära, om än aldrig så problematiska funktionsduglighet revisionismens hela teori grundat sig – och ger företräde åt mer ‘energiska’ kampmedel (jämför Amerika). Den lyckas allt bättre att med kraft gripa statsapparaten, att identifiera sig med den i så hög grad att till och med de av arbetarklassens krav som synes ha blott ekonomisk karaktär i allt större utsträckning stöter mot denna mur; så att arbetarna tvingas uppta kampen mot statsmakten (liksom, om än omedvetet, kampen om statsmakten), redan om de vill förhindra en försämring av sitt ekonomiska läge, en förlust av sina hittills vunna maktpositioner. Så påtvingas proletariet genom denna utveckling masstrejkens taktik, varvid opportunisterna av fruktan för revolution alltid snarare överväger att uppge vad som redan vunnits än att dra de revolutionära konsekvenserna av läget. Masstrejken är emellertid till sitt objektiva väsen ett revolutionärt medel. Varje masstrejk skapar ett revolutionärt läge, i vilket bourgeoisin med hjälp av sin statsapparat söker dra de för den nödvändiga konsekvenserna. Mot dessa medel är emellertid proletariet maktlöst. Även masstrejkens vapen måste slå slint mot dem, om proletariet inte mot bourgeoisins vapen *själv griper till vapen*. Det betyder strävan att beväpna sig själv, att desorganisera bourgeoisins armé, vars massa ju består av arbetare och bönder, att vända bourgeoisins vapen mot den själv. (1905 års revolution visar många exempel på en mycket riktig klassinstinkt, men bara en instinkt i detta avseende.)

Det imperialistiska kriget betyder den yttersta tillspetsningen av detta läge. Bourgeoisin ställer proletariet inför valet att för dess monopolistiska intressen döda sina klasskamrater i andra länder, att dö för dessa intressen, eller att med vapenmakt störta bourgeoisins herravälde. Alla andra kampmedel mot detta yttersta våldförande blir maktlösa, för de kommer undantagslöst att slås i spillror mot den imperialistiska statens maktapparat. Om alltså proletariet vill undgå detta yttersta våldförande måste det självt uppta kampen mot denna militärapparat, upplösa den inifrån och vända de vapen som den imperialistiska bourgeoisin tvingats ge hela folket mot bourgeoisin, utnyttja dem för imperialismens undergång.

Inte heller i denna fråga finns det således något som i teoretiskt avseende skulle vara förut okänt. Lägets kärna ligger i klassförhållandet mellan bourgeoisin och proletariat. Kriget är, enligt Clausewitz definition, endast politikens fortsättning. Det är det emellertid *i alla avseenden*. Det vill säga att inte bara för en stats utrikespolitik betyder kriget endast det yttersta och aktivaste fullföljandet av den linje som landet följt hittills, i ‘fred’, utan också för den inre klasskiktningen i ett land (och i hela världen) innebär kriget blott en högsta stegring och en yttersta tillspetsning av de tendenser som redan i ‘fred’ varit verksamma inom samhället. Kriget skapar således inte alls något absolut nytt läge, vare sig för ett land eller för en klass inom en nation. Det nya som det medför ligger bara däri att den oerhörda kvantitativa skärpningen av alla problem slår över i kvalitet och därigenom – men blott därigenom – framkallar en ny situation.

Kriget är alltså ur social och ekonomisk synpunkt blott en etapp i kapitalismens imperialistiska utveckling. Därför är det med nödvändighet också bara en etapp i proletariets klasskamp mot bourgeoisin. Betydelsen av den leninska teorin om imperialismen ligger emellertid däri att Lenin teoretiskt följdriktigt framlade detta världskrigets sammanhang med utvecklingen i dess helhet och klart påvisade krigets konkreta problem – vilket ingen annan

förmådde. Men eftersom den historiska materialismen är den proletära klasskampens teori skulle framställningen av detta sammanhang ha förblivit ofullständig *om inte teorin om imperialismen samtidigt varit en teori om strömningarna inom arbetarrörelsen under den imperialistiska epoken*. Det gällde således inte bara att klart inse hur proletariatet i det nya, genom kriget skapade världsläget måste handla i enlighet med sina intressen, utan samtidigt att påvisa varpå de andra 'proletära' ställningstagandena till imperialismen och till dess krig teoretiskt grundade sig, vilka omskiktningar inom proletariatet som ger dessa teorier bärkraft och därigenom upphöja dem till politiska strömningar.

Framför allt gällde det att påvisa att dessa strömningar överhuvud taget finns som strömningar, att påvisa att socialdemokratin ställningstagande till kriget inte är följd av någon tillfällig förvillelse, feighet osv., utan en nödvändig följd av den föregående utvecklingen; att *detta ställningstagande således måste förstås utifrån arbetarrörelsens historia* och att det måste behandlas i samband med de förutvarande 'meningsskiljaktigheterna' inom socialdemokratin (revisionismen osv.). Denna ståndpunkt, som måste vara självklar för den marxistiska metoden (jämför behandlingen av den tidens strömningar i Kommunistiska manifestet), har emellertid haft svårt att slå igenom till och med inom arbetarrörelsens revolutionära flygel. Inte ens 'Internationalens' grupp, Rosa Luxemburgs och Franz Mehrings grupp, förmådde konsekvent tänka denna metodologiska synpunkt till slut och tillämpa den. Det står emellertid klart att varje dom över opportunisten och dess ställningstagande till kriget, som inte uppfattar opportunisten som en historiskt identifierbar strömning inom arbetarrörelsen och härleder dess nutid som en ur dess förflutna organiskt framvuxen frukt, inte förmår vare sig höja sig till en verklig principiell nivå i den marxistiska diskussionen eller dra de konkreta och praktiska, i handlingsmomentet nödvändiga taktiska och organisatoriska slutsatserna av denna dom.

För Lenin, och ännu en gång enbart för Lenin, stod det alltsedan världskrigets utbrott klart att Scheidemanns, Plechanovs, Vanderveldes m.fl. uppträdande i förhållande till världskriget inte var något annat än den *följdriktiga tillämpningen av revisionismens principer på det aktuella läget*.

Vari består då – kort sagt – revisionismens väsen? För det första däri att den försöker övervinna den historiska materialismens 'ensidighet', som innebär att betrakta *samtliga* företeelser i det historiska och samhälleliga skeendet *uteslutande* utifrån proletariatets klasständpunkt. Som sin ståndpunkt väljer revisionismen 'hela samhällets' intressen. Då det emellertid – konkret sett – alls inte finns några sådana gemensamma intressen, då det som kunde synas vara sådana inte är något annat än en tillfällig resultant av de olika klasskrafternas stridande växelverkan, uppfattar revisionisten *den historiska processens sig ständigt förändrande resultat som den ständigt oförändrade metodologiska utgångspunkten*. Därmed ställer han teoretiskt sakerna på huvudet. I praktiken är revisionismen till sitt väsen redan på grund av denna teoretiska utgångspunkt alltid med nödvändighet en kompromiss. Revisionismen är alltid eklektisk, det vill säga att den försöker – redan teoretiskt – avtrubba och utsläta klassmotsättningarna samt göra deras på huvudet ställda, endast i dess föreställningsvärld existerande enhet till måttstock för bedömningen av händelseutvecklingen.

Av denna anledning förkastar revisionisten – för det andra – *dialektiken*. För dialektiken är inget annat än det teoretiska uttrycket för att samhällets utveckling i verkligheten rör sig i motsättningar, för att dessa motsättningar (klassmotsättningarna, deras ekonomiska varas antagonistiska väsen osv.) är grundvalen och kärnan för allt skeende och för att en 'enhet' i samhället alltid, så länge det vilar på klasskiktning, bara kan vara ett abstrakt begrepp, ett ständigt övergående resultat av dessa motsättningsars ömsesidiga växelverkan. Men eftersom dialektiken som metod bara är den teoretiska formuleringen av det samhälleliga sakförhållandet att samhället utvecklar sig i motsättningar, i omslag från den ena motsättningen till

den andra, *alltså revolutionärt*, betyder det teoretiska förkastandet av dialektiken med nödvändighet en principiell brytning med varje revolutionärt uppträdande.

När revisionisterna på detta sätt – för det tredje – vägrar att erkänna förhandenvaron av dialektiken med dess rörelse i motsättningar, som just därför alltid frambringar *nytt*, som förhandenvarande i verkligheten, försvinner också det historiska, det konkreta, det nya ur deras tänkande. Den verklighet som de upplever är underkastad schematiskt och mekaniskt verkande 'eviga, orubbliga lagar', vilka oavbrutet – beroende på sitt väsen – producerar *detsamma*, vilka människan är fatalistiskt underkastad liksom hon är underkastad naturlagarna. Det räcker alltså att en gång för alla känna dessa lagar för att veta hur proletariats öde kommer att gestalta sig. Antagandet att det kan finnas nya, av dessa lagar inte omfattade lägen, eller sådana, i vilka avgörandet beror på proletariats beslut, är enligt revisionisterna ovetenskapligt (överskattningen av den stora personligheten, av etiken osv. är denna uppfattnings oundvikliga motpol).

Dessa lagar är emellertid – för det fjärde – *den kapitalistiska utvecklingens lagar*, och betonandet av deras överhistoriska och tidlösa giltighet betyder att enligt revisionisterna är det kapitalistiska samhället *verkligheten*, som i det väsentliga inte kan förändras, lika väl som för bourgeoisin. Revisionisten betraktar inte längre det borgerliga samhället som något historiskt uppkommet och därför historiskt dömt till undergång, och inte heller vetenskapen som ett medel för att igenkänna epoken för dess undergång och arbeta på dess påskyndande, utan i bästa fall som ett medel för att förbättra proletariats ställning *inom det borgerliga samhället*. Allt tänkande som praktiskt sträcker sig utöver det borgerliga samhällets horisont är enligt revisionismen illusioner, utopism.

Revisionismen är därför – för det femte – 'realpolitiskt' inriktad. *Den offerar ständigt hela klassens verkliga intressen*, vilkas konsekventa företrädande den kallar just utopism, *för att kunna företräda enskilda gruppers dagsintressen*. Och det står klart, redan genom dessa konstateranden, att revisionismen kunde bli en verklig strömning inom arbetarrörelsen endast därför att kapitalismens nya utveckling gör det möjligt för vissa arbetarskikt att – för en tid – utvinna ekonomiska fördelar ur detta läge. Och därför att arbetarpartiernas organisationsform tillförsäkrat dessa skikt och deras intellektuella företrädare ett större inflytande än proletariats revolutionära – om än oklart och blott instinktivt revolutionära – massor.

Det gemensamma för alla opportunistiska strömningar – nämligen att de aldrig betraktar händelserna ur proletariats klasständpunkt och därför förfaller åt en ohistorisk och odialektisk, eklektisk 'realpolitik' – förbinder deras skilda uppfattningar av kriget med varandra och visar sig samtidigt undantagslöst vara följder av den förutvarande opportunisten. Den obetingade lojalitet som högerflygeln i de imperialistiska länderna visar mot det 'egna' landet växer organiskt fram ur uppfattningen – om än till en början med många förbehåll – att bourgeoisin är den ledande klassen i den historiska utvecklingen och att det tillkommer proletariats att stödja dess 'progressiva roll'. Och när Kautsky betecknar Internationalen som ett rent fredsinstrument, som inte duger i krigstid, vad säger han då som skiljer sig från den ryske mensjeviken Tsjerevanins klagovisor efter den första ryska revolutionen: 'I revolutionens eld, när de revolutionära målen tycks vara så nära att förverkligas, är det tyvärr svårt att bana väg för en förnuftig mensjevistisk taktik' osv.

Opportunisten differentieras efter *de skikt av bourgeoisin* hos vilka den söker stöd och i vilkas släptåg den försöker att leda in proletariats. Dessa kan, som när det gäller högerflygeln, vara den tunga industrin och bankkapitalet. I detta fall erkännes imperialismen obetingat som nödvändig. Proletariats skall söka tillgodose sina intressen i det imperialistiska kriget, i den 'egna' nationens storhet, i dess seger. Eller också kan det söka ansluta sig till de skikt av bourgeoisin som visserligen är tvungna att medverka till utvecklingen, men känner att

de trängs tillbaka till det andra planet, som visserligen därför i praktiken följer (och måste följa) imperialismen, men knorrar mot detta tvång och 'önskar' en annan vändning, som därför ser fram emot en snar fred, frihandel, återgång till 'normalt' tillstånd osv. Dessa skikt är naturligtvis aldrig i stånd att uppträda som imperialismens aktiva motståndare, utan de för blott kampen – fåfängt – för sin del av det imperialistiska bytet (en del av manufakturindustrin, småbourgeoisin osv.). I detta perspektiv förefaller imperialismen som en 'tillfällig' företeelse, man försöker arbeta sig fram till en pacifistisk lösning, en avtrubbning av motsättningarna. Och proletariatet – som centrum vill göra till dessa skikts följeslagare – skall heller inte kämpa aktivt mot kriget (att inte kämpa betyder emellertid att i praktiken delta i kriget). Det skall bara förkunna nödvändigheten av en 'rättvis' fred osv.

Internationalen är det organisatoriska uttrycket för hela världsproletariatets intressegemenskap. Om man erkänner som teoretiskt möjligt att arbetare kämpar mot arbetare i bourgeoisins tjänst har Internationalen i praktiken upphört att existera. Och om man inser att denna blodiga kamp mellan arbetare, i de rivaliserande imperialistiska makternas följe, är en oundviklig konsekvens av det sätt varpå Internationalens avgörande element tidigare uppträtt, kan det inte längre vara tal om dess återuppresning, om dess återförande till den riktiga vägen, om dess återupprättande. Insikten om att opportunisten är en strömning betyder *att opportunisten är proletariatets klassfiende i det egna lägret*. Opportunisternas avlägsnande ur arbetarrörelsen är alltså den första, oundgängliga betingelsen för att med framgång kunna uppta kampen mot bourgeoisin. För att förbereda den proletära revolutionen är det alltså obetingat nödvändigt att arbetarna såväl andligt som organisatoriskt befrias från detta inflytande, som leder dem i fördärvet. Och eftersom denna kamp just är hela klassens kamp mot världsbourgeoisin framväxer ur kampen mot opportunisten som strömning som en nödvändig följd: skapande av en ny, proletär och revolutionär international.

Den gamla internationalens nersjunkande i opportunistens trask är frukten av en epok vars revolutionära karaktär inte varit skönjbar på ytan. Dess sammanbrott och nödvändigheten av en ny international är ett tecken på att inträdet i inbördeskrigets epok numera blivit oundvikligt. Det betyder inte alls att man genast och dagligdags måste kämpa på barrikaderna. Men det betyder att denna nödvändighet genast, vilken dag som helst kan inträffa, att historien ställt inbördeskriget på dagordningen. Ett proletariatets parti, och alldeles särskilt en international, kan bara vara livsdugligt om det klart inser denna nödvändighet och är beslutet att andligt och materiellt, teoretiskt och organisatoriskt förbereda proletariatet för inbördeskriget och dess följder.

Dessa förberedelser måste utgå från insikten om epokens karaktär. Först därigenom att arbetarklassen inser att världskriget är den oundvikliga följden av kapitalismens utveckling, först därigenom att den inser att *inbördeskriget är det enda möjliga sättet att avvärja* att den går under i imperialismens tjänst kan de materiella och organisatoriska förberedelserna för detta försvar börja. Och först därigenom att detta försvar träder i verksamhet blir alla undertrycktas oklara jäsämen till bundsförvanter åt proletariatet i dess befrielsekamp. Proletariatet måste först ha sitt eget riktiga klassmedvetande klart för ögonen, för att med dess hjälp bli den sanna befrielsekampens, den verkliga världsrevolutionens ledare. Den international som uppstår ur denna kamp, för denna kamp, blir därmed den teoretiskt klara, kampdugliga och fasta föreningen av arbetarklassens verkligt revolutionära element, men samtidigt också organ och medelpunkt för alla undertrycktas befrielsekamp i hela världen. *Det är det bolsjevikiska partiet. Lenins uppfattning av partiet i världsskala*. Själva världskriget har i ett makrokosmos av gigantisk världsförstörelse visat den sammanstörtande kapitalismens alla makter och alla möjligheter till kamp emot den, som Lenin redan klart insett i den framväxande ryska kapitalismen, i den ryska revolutionens möjligheter.

5. Staten som vapen

En epoks revolutionära karaktär blir klarast skönjbar därigenom att klassernas och partiernas kamp inte längre har karaktären av en kamp inom ramen för ett visst statsskick, utan börjar spränga dess gränser, pekar ut över dess gränser. Å ena sidan framträder den som kamp *om* statsmakten, å andra sidan blir samtidigt staten själv – öppet – *deltagare* i kampen. Man kämpar inte bara *mot* staten, utan staten själv avslöjar sin karaktär som *vapen i klasskampen*, som ett av de viktigaste instrumenten för att upprätthålla klassherraväldet.

Denna statens karaktär genomskådades av Marx och Engels, som undersökt den i alla dess relationer till den historiska utvecklingen, till den proletära revolutionen. Marx och Engels har på ett otvetydigt sätt lagt de teoretiska grundvalarna till en statsteori inom ramen för den historiska materialismen. Men just här har opportunisten – konsekvent nog – avlägsnat sig längst från Marx och Engels. För på varje annan punkt var det möjligt att antingen framställa 'revisionen' av enskilda ekonomiska teorier som om dess grundval ändå överensstämde med kärnan i Marx metod (Bernsteins riktning) eller ge den 'ortodoxt' fasthållna ekonomiska läran en mekanisk och fatalistisk, odialektisk och orevolutionär vändning (Kautskys riktning). Men blotta framkastandet av de problem vilka Marx och Engels betraktade som sin statsteoris grundfrågor betyder redan ett erkännande av den proletära revolutionens aktualitet. Den opportunist som kännetecknade alla inom Andra internationalen härskande tendenser kommer tydligast till uttryck däri att ingen allvarligt befattade sig med statens problem. På denna den mest avgörande punkten finns det ingen skillnad mellan Kautsky och Bernstein. De har alla undantagslöst helt enkelt anammat det borgerliga samhällets stat. Och när de kritiserat den så har det bara varit för att bekämpa enstaka, för proletariatet skadliga uppenbarelseformer och yttringar av staten. Den betraktades uteslutande ur särskilda dagsintressens synvinkel, medan dess karaktär, sett från hela proletariatets klasståndpunkt, aldrig undersöktes eller värderades. Bristen på revolutionär mognad och oklarheten inom Andra internationalens vänsterflygel visade sig också däri att inte heller den förmådde ställa problemet om staten klart. Den kom ibland fram *till* revolutionens problem, till problemet om kampen *mot* staten, men utan att förmå att ens rent teoretiskt ställa frågan konkret, för att inte tala om att praktiskt påvisa dess konkreta konsekvenser i den aktuella historiska verkligheten.

Även i det avseendet var Lenin den ende som uppnådde den marxiska uppfattningens teoretiska höjd, renheten i det proletära och revolutionära ställningstagandet till statens problem. Och även om hans insats skulle bestå blott häri så vore det en teoretisk insats av hög rang. Men Lenins förnyade framställning av Marx statsteori är varken någon ny filologisk framställning av den ursprungliga läran eller någon filosofisk systematisering av dess verkliga principer, utan – liksom överallt annars – dess vidareutveckling i det konkreta, dess konkretisering i det aktuella och praktiska. *Lenin insåg att frågan om staten var det kämpande proletariatets dagsfråga* och framställde den som sådan. Redan därmed slog han in på vägen mot en avgörande konkretisering av frågan – för att nu till en början dröja vid betydelsen av frågeställningen som sådan. Den objektiva möjligheten för en opportunistisk överskylning av den historiska materialismens solklara statsteori låg nämligen däri att den före Lenin uppfattats bara som allmän teori, som historisk, ekonomisk, filosofisk osv. förklaring av statens väsen. Visserligen hade Marx och Engels avläst den proletära statstankens verkliga framsteg i sin tids konkreta revolutionära företeelser (kommunen) och visserligen hade de också med skärpa påtalat de fel som de falska statsteorierna innebär för ledningen av den proletära klasskampen (Kritik av Gotha-programmet). Men inte ens deras närmaste lärjungar, de bästa ledarna under denna tid, fattade *sammanhanget* mellan statens problem och sitt eget dagliga arbete. Det krävdes Marx och Engels teoretiska geni för att se det endast i världshistorisk mening aktuella i detta sammanhang med vardagens små strider. Och proletariatet var naturligtvis ännu mindre i stånd att organiskt förbinda denna kärnfråga med

de problem som omedelbart framträdde för det i dess dagliga kamp. Problemet fick alltmer tonvikten lagd på 'en fråga om slutmål', vars avgörande fick förbehållas framtiden.

Först genom Lenin blev denna 'framtid' även teoretiskt till nutid. Men först när frågan om staten erkännes som en dagens fråga blir det möjligt för proletariatet att betrakta den kapitalistiska staten på ett konkret sätt, inte längre som dess oföränderliga naturliga omvärld, som den för dess aktuella tillvaro enda möjliga samhällsordning. Först detta ställningstagande till den borgerliga staten ger proletariatet *teoretisk otvungenhet* gentemot staten och gör dess förhållande till den till en rent taktisk fråga. Det är exempelvis utan vidare uppenbart att bakom taktiken för en legalitet till varje pris liksom bakom illegalitetens romantik ligger samma brist på teoretisk otvungenhet gentemot den borgerliga staten förborgad. Den borgerliga staten betraktas inte som instrument för bourgeoisins klasskamp, med vilken man måste räkna som en reell maktfaktor, men endast som en reell maktfaktor, vars respekterande reduceras till en fråga *blott om ändamålsenlighet*.

Den leninska analysen av staten som vapen i klasskampen konkretiserar emellertid frågan i långt större utsträckning än så. Det är nämligen inte bara de omedelbart praktiska (taktiska, ideologiska osv.) konsekvenserna av den riktiga historiska insikten om staten som utarbetas, utan samtidigt framträder konturerna till den proletära staten konkret och i organisk förbindelse med proletariatets andra kampmedel. Arbetarrörelsens traditionella arbetsdelning (parti, fackförening, kooperativ) visar sig i dag otillräcklig för proletariatets revolutionära kamp. Det visar sig nödvändigt med organ som kan samla hela proletariatet och därutöver de breda massorna av exploaterade i det kapitalistiska samhället (bönder, soldater) och leda dem i kampen. Dessa organ, sovjeterna, är dock till sitt väsen – redan inom det borgerliga samhället – organ för proletariatet som organiserar sig som klass. Därmed har emellertid revolutionen ställts på dagordningen. För som Marx sade: 'De revolutionära elementens organisering som klass förutsätter att alla produktivkrafter som överhuvud taget kan utvecklas i det gamla samhället redan finns färdigutbildade.'

Denna hela klassens organisation måste – antingen den vill det eller inte – uppta kampen mot bourgeoisins statsapparat. Här gives inget val: antingen desorganiserar de proletära råden den borgerliga statsapparaten eller också lyckas det denna att korrumpdera råden till en skentillvaro och därmed låta dem dö ut. Det uppstår ett läge i vilket antingen bourgeoisin åstadkommer ett kontrarevolutionärt undertryckande av den revolutionära massrörelsen och återställer det 'normala' tillståndet, 'ordningen', eller det också ur råden, proletariatets kamporganisation, uppstår proletariatets organisation för herravälde, dess statsapparat, som också är en klasskampsorganisation. Arbetarråden visar i sin allra första, outvecklade form redan 1905 denna karaktär: *de utgör en motregering*. Medan andra organ för klasskampen anpassar sig taktiskt även under den tid då bourgeoisin har ett obestriddigt herravälde, det vill säga att de under dessa omständigheter kan arbeta revolutionärt, hör det till arbetarrådens väsen att i förhållande till bourgeoisins statsmakt framstå som en konkurrerande dubbelregering. När därför Martov erkänner råden som kamporgan men förnekar deras lämplighet som statsapparat så har han avlägsnat just revolutionen, proletariatets verkliga makterövring ur teorin. När däremot vissa ultravänsterteoretiker gör arbetarrådet till en permanent klassorganisation för proletariatet och vill sätta det i stället för parti och fackförening så visar de att de inte begriper skillnaden mellan revolutionära och icke-revolutionära situationer och inte är på det klara med arbetarrådens egentliga funktion. De förstår inte att blotta erkännandet av den konkreta möjligheten av arbetarråd pekat ut över det borgerliga samhället och är ett perspektiv för den proletära revolutionen (att arbetarrådet därför oavbrutet propagerar inom proletariatet, att proletariatet oavbrutet måste förberedas för denna uppgift), men att dess verkliga tillvaro – om det inte skall vara någon fars – redan betyder en allvarlig kamp om statsmakten, inbördeskrig.

Arbetarrådet som statsapparat: det är *staten som vapen i proletarietets klasskamp*. Av det sakförhållandet att proletarietet bekämpar bourgeoisins klassherravälde, att det strävar efter att genomföra ett klasslöst samhälle, har anhängarna av opportunismens odialektiska och därför ohistoriska och orevolutionära uppfattning dragit slutsatsen att proletarietet, som bekämpar bourgeoisins klassherravälde, måste bekämpa varje klassherravälde, att dess egna former för herravälde därför under inga omständigheter får vara organ för klassherravälde, för klassförtryck. Denna grundåskådning är, om man ser på den abstrakt, en utopi, för ett sådant proletarietets herravälde kan aldrig uppstå. Så snart det fattas konkret och tillämpas på den aktuella situationen visar den sig emellertid vara en *ideologisk kapitulation för bourgeoisin*. Den mest utvecklade formen för bourgeoisins herravälde, demokratin, synes enligt denna uppfattning vara minst en förberedande form för proletär demokrati, men oftast denna demokrati själv, i vilken man blott – genom fredlig agitation – måste sörja för att befolkningens flertal vinnes för socialdemokratin 'ideal', övergången från den borgerliga demokratin till den proletära demokratin är alltså inte med nödvändighet revolutionär. Revolutionär är endast övergången från efterblivna statsskick till demokratin. Under vissa omständigheter är det nödvändigt med ett revolutionärt försvar av demokratin mot den sociala reaktionen. (Hur oriktigt och kontrarevolutionärt detta mekaniska skiljande av den proletära revolutionen från den borgerliga är visar sig i praktiken däri att socialdemokratin aldrig någonsin bjudit en fascistisk reaktion allvarligt motstånd eller försvarat demokratin revolutionärt.)

Till följd av denna uppfattning inte bara avlägsnas revolutionen ur den historiska utvecklingen och framställes denna genom alla möjliga, klumpigt eller raffinerat konstruerade övergångar som ett 'inväxande' i socialismen, utan *även demokratins borgerliga klasskaraktär måste fördunklas för proletarietet*. Det bedrägliga momentet ligger i *det odialektiskt fattade begreppet flertal*. Eftersom nämligen arbetarklassens herravälde till sitt väsen företräder det övervägande folkflertalets intressen uppstår hos många arbetare mycket lätt illusionen att en ren, formell demokrati, i vilken varje medborgares röst gör sig gällande på samma sätt, skulle vara det instrument som ägnar sig bäst åt att uttrycka och företräda helhetens intressen. Men då glömmer man blott – blott! – bagatellen, att människorna inte är abstrakta individer, abstrakta medborgare, isolerade atomer i en statlig helhet, utan undantagslöst konkreta människor, som intar en bestämd plats i den samhällsliga produktionen och vilkas samhällsliga vara (och därigenom förmedlar deras tänkande osv.) bestämmas av denna ställning. Den rena demokratin i det borgerliga samhället utesluter emellertid denna förmedling: den förbinder omedelbart den ensamma, abstrakta individen med statens – i detta sammanhang lika abstrakta – helhet. Redan genom denna den rena demokratins formella grundkaraktär *blir det borgerliga samhället politiskt pulveriserat*. Det innebär inte bara en fördel för bourgeoisin utan är rentav den avgörande förutsättningen för dess klassherravälde.

För även om varje klassherravälde ytterst bygger på våld så finns det inget klassherravälde som i längden kan upprätthållas blott med våld. 'Man kan', sade redan Talleyrand, 'göra allt möjligt med bajonetter, men man kan inte sätta sig på dem.' *Varje minoritetsvälde är således organiserat på ett sådant sätt att det koncentrerar den härskande klassen och ger den förmågan att uppträda enhetligt och homogent samtidigt som det desorganiserar och splittrar de undertryckta klasserna*. När det gäller den moderna bourgeoisins minoritetsvälde måste man alltid hålla i minnet att befolkningens stora flertal inte hör till någon av de i klasskampen utslagsgivande klasserna, varken till proletarietet eller till bourgeoisin, att följaktligen den rena demokratin har den sociala, klassmässiga funktionen att tillförsäkra bourgeoisin ledningen över dessa mellanskikt. (Däri ingår givetvis även den ideologiska desorganisationen av proletarietet. Ju äldre demokratin är i ett land, ju renare den utvecklats, desto större är denna ideologiska desorganisation, som man tydligast kan se i England och Amerika.)

Naturligtvis skulle en sådan politisk demokrati ensam inte alls räcka till för detta syfte. Den utgör emellertid den politiska kulminationen av ett samhällsligt system vars andra led är: ideologisk splittring mellan ekonomi och politik, skapande av en byråkratisk statsapparat, som gör stora delar av småbourgeoisin moraliskt och materiellt intresserade av statens bestånd, det borgerliga partiväsendet, pressen, skolan, religionen osv. De har alla – i en mer eller mindre medveten arbetsdelning – samma syfte: att förhindra att det bland befolkningens undertryckta klasser uppstår en självständig ideologi som motsvarar de egna klassintressena, att sätta de enskilda medlemmarna av dessa klasser såsom enskilda, såsom individer, såsom rätt och slätt 'medborgare' osv. i förbindelse med den abstrakta, över klasserna tronande staten, *att desorganisera dessa klasser som klasser, pulverisera dem i för bourgeoisin lätt avledbara atomer.*

Insikten om att råden (arbetarnas *och* böndernas *och* soldaternas råd) är proletariats statsmakt betyder *proletariats försök* att såsom revolutionens ledande klass *motarbete denna desorganisationsprocess*. Det måste först och främst konstituera sig själv som klass. Det kommer emellertid därjämte att till aktivitet organisera de aktiva element av mellanskikten som instinktivt reser sig mot bourgeoisins välde. Samtidigt måste bourgeoisins inflytande över andra delar av dessa klasser brytas såväl materiellt som ideologiskt. Klokare opportunisterna, som exempelvis Otto Bauer, har också erkänt att den sociala meningen med proletariats diktatur, rådets diktatur, till stor del ligger i att *radikalt beröva bourgeoisin möjligheten att ideologiskt leda dessa klasser, särskilt bönderna, och under övergångstiden tillförsäkra proletariatet denna ledning*. Det är en livsnödvändighet för den proletära revolutionen att bourgeoisin undertryckes, att dess statsapparat slås sönder, att dess press förintar osv., eftersom bourgeoisin efter sina första nederlag i kampen om statsmakten alls inte uppger sin strävan att återvinna sin ekonomiskt och politiskt ledande roll och till och med under den klasskamp som förs vidare under förändrade betingelser ännu länge förblir den mäktigare klassen.

Proletariatet fortsätter således med hjälp av rådssystemet som stat samma kamp som det tidigare fört om statsmakten, mot den kapitalistiska statsmakten. Det måste ekonomiskt förintar, politiskt isolera, ideologiskt upplösa och kuva bourgeoisin. Proletariatet måste emellertid samtidigt bli en ledare till friheten för alla andra samhällsskikt som det river loss ur bourgeoisins släptåg. Det vill säga att det inte räcker att proletariatet *objektivt* kämpar för de andra exploaterade skiktens *intressen*. För att övervinna dessa skikts tröghet och splittring och fostra dem måste dess statsform tjäna till att skola dem till aktivitet, till självständigt deltagande i statens liv. Det är en av rådssystemets förnämsta funktioner att med varandra förbinda de moment i samhällslivet som kapitalismen sliter sönder. Där denna sönderslitning blott finns i de undertryckta klassernas medvetande måste de göras medvetna om hur dessa moment är förbundna med varandra. Rådssystemet utgör exempelvis alltid en odelbar helhet av ekonomi och politik. Det förbinder på detta sätt människornas omedelbara tillvaro, deras omedelbara dagsintressen osv. med helhetens avgörande frågor. Det åstadkommer emellertid också i den objektiva verkligheten enhet där bourgeoisins klassintressen åstadkommit en 'arbetsdelning', framför allt enhet mellan 'maktapparaten' (armé, polis, förvaltning, rättsväsende osv.) och folket. De beväpnade bönderna och arbetarna som statsmakt är samtidigt en produkt av rådets kamp och en förutsättning för deras existens. Rådssystemet innebär nämligen ett försök att överallt förbinda människornas aktivitet med de allmänna frågorna om staten, ekonomin, kulturen osv., medan det däremot bekämpar att förvaltningen av alla dessa frågor blir ett privilegium för ett slutet, från hela samhällets liv isolerat och byråkratiskt skikt. Därigenom att rådssystemet, den proletära staten, på detta sätt gör samhället medvetet om det verkliga sammanhanget mellan alla moment i det samhällsliga livet (och i ett senare stadium objektivt förenar vad som i dag objektivt är splittrat, exempelvis stad och land, andligt och

fysiskt arbete osv.), blir det en avgörande faktor i proletarietets organisation till klass. Vad som i det kapitalistiska samhället bara förelåg som en möjlighet hos proletariet växer först här fram till verklig existens. *Proletarietets egentliga produktiva energi kan vakna först efter maktens erövring.* Vad som gäller för proletarietet gäller också för de andra undertryckta skikten i det borgerliga samhället. Även de kan utvecklas först i detta sammanhang, låt vara att de även i detta statsskick förblir de ledda. Att de var ledda under kapitalismen innebar naturligtvis att de inte kunde bli medvetna om sin egen ekonomiska och sociala upplösning, om sin exploatering och sitt undertryckande. Däremot kan de nu – under proletarietets ledning – inte bara leva i enlighet med sina intressen, utan också utveckla sina förut förborgade eller förkrympta energier. Att de är ledda kommer till uttryck blott däri att ramen och riktningen för denna utveckling bestämmas av proletarietet såsom revolutionens ledande klass.

När de ickeproletära skikten blir ledda i den proletära staten skiljer detta sig materiellt högst väsentligt från hur de är ledda i det borgerliga samhället. Dessutom finns det ännu en inte oväsentlig formell skillnad: *den proletära staten är den första klasstaten i historien som helt öppet och ohöjlt bekänner sig som klasstat, som undertryckningsapparat, som instrument i klasskampen.* Först denna förbehållslösa öppenhet, denna brist på hyckleri gör en fullständig förståelse mellan proletarietet och andra samhällsskikt möjlig. Det är därtill ett synnerligen viktigt medel för proletarietets självskolning. För lika utomordentligt viktigt som det varit att hos proletarietet väcka medvetandet om att den avgörande revolutionära kampens fas inträtt, att kampen om statsmakten, om ledningen av samhället redan blossat upp, lika farligt vore det att låta denna sanning stelna odialektiskt. Det vore alltså mycket farligt om proletarietet, när det befriar sig från klasskampspacifismens ideologi, när det inser våldets historiska betydelse och oundgänglighet skulle inbilla sig att *samtliga* problem i fråga om proletarietets herravälde under alla omständigheter skulle kunna lösas *med våld.* Och det vore ännu farligare om proletarietet skulle få den föreställningen att klasskampen i och med statsmaktens erövring skulle ha slutförts eller åtminstone inträtt i ett stillestånd. Proletarietet måste begripa att statsmaktens erövring *bara är en fas* i denna kamp. Kampen blir ännu häftigare efter erövringen av statsmakten och man får absolut inte tro att kraftförhållandena genast och på ett avgörande sätt förskjutits till proletarietets förmån. Lenin upprepar uttröttligt att bourgeoisin även i rådsrepublikens början, även efter dess ekonomiska expropriation, ännu under sitt politiska undertryckande alltjämt förblir den mäktigare klassen. Men styrkeförhållandena har förskjutits såtillvida som att proletarietet erövrat *ett nytt, mäktigt vapen* i sin klasskamp: staten. Naturligtvis är detta vapens värde, dess förmåga att upplösa, isolera och förintna bourgeoisin, att vinna de andra samhällsskikten för samverkan i arbetarnas och böndernas stat och att fostra dem, att verkligen organisera proletarietet självt till ledande klass, på intet sätt automatiskt given med blotta erövringen av statsmakten och inte heller utvecklar sig staten som kampmedel automatiskt ur blotta faktum att statsmakten erövrats. Statens värde som vapen för proletarietet beror på vad proletarietet förmår *göra av* den.

Revolutionens aktualitet kommer till uttryck i statsproblemets aktualitet för proletarietet. Därmed har emellertid samtidigt socialismens problem ryckt fram från att ha varit blott ett slutmål och ställts nästan som en omedelbar dagsfråga för proletarietet. Denna gripbara närhet av socialismens förverkligande är emellertid åter ett dialektiskt förhållande, och det kunde bli ödesdigert för proletarietet om det – på ett mekanistiskt och utopiskt sätt – skulle uppfatta denna socialismens närhet som dess förverkligande genom blotta makterövringen (expropriation av kapitalisterna, socialisering osv.). Marx har analyserat övergången från kapitalismen till socialismen på det mest skarpsinniga sätt och hänvisat till de mångfaldiga borgerliga strukturformer som endast kan gallras ut under en långvarig och komplicerad utveckling. Även här drar Lenin skiljelinjen mot utopismen så skarpt som möjligt. 'Ingen kommunist', säger han, 'har, tror jag, vidare bestritt att uttrycket "socialistisk rådsrepublik"

betyder rådsrådets beslutsamhet att genomföra övergången till socialismen och inte något slags erkännande av de givna ekonomiska förhållandena såsom socialistiska.' Revolutionens aktualitet betyder alltså att socialismen är en dagens fråga för arbetarrörelsen. Men endast i den bemärkelsen att man nu måste kämpa dag för dag för att skapa dess förutsättningar, att en del av dagens konkreta åtgärder redan betyder konkreta steg för dess förverkligande. :

Opportunismen avslöjar just på denna punkt, i sin kritik av förhållandet mellan sovjet och socialism, att den slutgiltigt övergått till bourgeoisins läger, att den blivit en klassfiende till proletariatet. För å ena sidan betraktar den alla skenmedgivanden för proletariatet som – tills vidare – görs av en för tillfället förskräckt bourgeois som verkliga steg mot socialismen. (Jämför de för länge sedan likviderade 'socialiseringskommissionerna' av år 1918-1919 i Tyskland och Österrike.) Å andra sidan förhånar den rådsrepubliken därför att den inte genast skapar socialismen, därför att den under proletära former och under proletär ledning genomför en borgerlig revolution. ('Ryssland som bonderepublik', 'Kapitalismens återinförande' osv.) I båda fallen visar det sig att för opportunisterna av alla schatteringar är *den egentlige fienden*, som verkligen skall bekämpas, *den proletära revolutionen själv*. Inte heller detta är något annat än opportunismens konsekventa vidareutveckling från dess ställningstagande till det imperialistiska kriget. Det är också bara en konsekvent vidareutveckling av Lenins kritik av opportunismen före och under kriget när han i rådsrepubliken även i praktiken behandlar opportunisterna som arbetarklassens fiender. *Till bourgeoisin*, vars andliga och materiella apparat måste förstöras och vars struktur måste desorganiseras, så att dess inflytande inte – i enlighet med deras objektiva klassläge – omfattar de vacklande skikten, *hör också opportunismen*. Just socialismens aktualitet gör denna kamp mycket mer förbittrad än den någonsin var på Bernstein-debatternas tid. Staten som proletariatets vapen i kampen för socialismen, för att undertrycka bourgeoisin, är samtidigt dess vapen för att utrota den opportunistiska faran för proletariatets klasskamp, som under diktaturen måste föras vidare med oförminskad kraft.

6. Revolutionär realpolitik

Proletariatet griper statsmakten och upprättar sin revolutionära diktatur, vilket betyder att socialismens förverkligande blivit en dagens fråga. Det är ett problem för vilket proletariatet är ideologiskt mycket litet förberett. För socialdemokratins 'realpolitik', som alltid behandlat alla dagsfrågor blott som dagsfrågor, utan sammanhang med utvecklingen i dess helhet, utan samband med klasskampens yttersta problem, således utan att någonsin reellt och konkret peka ut över det borgerliga samhällets horisont, har just härigenom i arbetarnas ögon återigen gett socialismen en utopisk karaktär. Slutmålets lösskiljande från rörelsen förfalskar inte bara det riktiga perspektivet för vardagsfrågorna, för rörelsen, utan förvandlar samtidigt slutmålet till en utopi. Detta återfall i utopism tar sig många olika uttryck. Framför allt yttrar det sig däri att socialismen i utopisternas ögon framträder inte som ett vardande, utom som ett vara. Det vill säga att man undersöker socialismens problem – i den mån de överhuvud taget framkastas – blott såtillvida som man ställer frågan om vilka ekonomiska, kulturella osv. frågor och vilka gynnsamma tekniska osv. lösningar som är möjliga när socialismen redan inträtt i det praktiska förverkligandets stadium. Däremot ställs aldrig frågan hur en sådan situation blir samhälleligt möjlig, hur den uppnås eller hur en sådan situation socialt och konkret är beskaffad, vilka klassförhållanden och vilka ekonomiska former som proletariatet i det historiska ögonblicket ställs inför när det tar itu med uppgiften att förverkliga socialismen. (Liksom Fourier på sin tid noggrant analyserade falanstärernas inriktning utan att kunna anvisa den konkreta vägen för deras förverkligande.) Den opportunistiska eklekticismen, *dialektikens avlägsnande ur det socialistiska tänkandets metod lyfter alltså ut socialismen själv ur klasskampens historiska process*. De som smittats av dessa tänkesätt måste därför uppfatta såväl förutsättningarna för socialismens förverkligande som problemen med dess

förverkligande i ett förvänt perspektiv. Denna grundinställningens falskhet går så djupt att den inte bara överväldigar tänkandet hos opportunisterna, för vilka ju socialismen alltid förblir ett avlägset slutmål, utan också förleder de ärliga revolutionärerna till oriktiga föreställningar. Dessa, som utgör en stor del av vänstern inom Andra internationalen, har visserligen fattat själva den revolutionära processen, kampen om makten som process, i dess sammanhang med vardagens praktiska frågor, men de har inte förmått att på samma sätt infoga proletariats läge efter makterövringen och de konkreta problem som följer av detta läge i detta sammanhang. De har också i detta avseende blivit utopister.

Den utomordentliga realism med vilken Lenin under diktaturen behandlat socialismens alla problem, som avtvingade till och med hans borgerliga och småborgerliga motståndare respekt, är alltså inget annat än *den konsekventa tillämpningen av marxismen*, av det historiska och dialektiska betraktelsesättet, på socialismens problem, som numera blivit aktuella. Man kommer att finna mycket litet om *socialismen som tillstånd* i Lenins skrifter och tal liksom för övrigt Marx arbeten – men desto mer om de *steg* som kan leda till dess genomförande. Vi kan nämligen inte tänka oss socialismen som tillstånd i konkreta detaljer. Hur viktig den teoretiska insikten om dess grundstruktur än är så ligger betydelsen av denna insikt framför allt däri att den är ett kriterium för riktigheten av de steg som vi tar mot socialismen. Den konkreta insikten om socialismen är, liksom denna själv, en produkt av den kamp som förs för att uppnå den. Den kan förvärfvas endast i kampen för socialismen, endast genom denna kamp. Och varje försök att uppnå insikt om socialismen utan att följa vägen för dess dialektiska växelverkan med klasskampens vardagsproblem förvandlar denna insikt till metafysik, till en utopi, till något blott föreställt, inte till något praktiskt.

Lenins realism, hans 'realpolitik' är alltså *den slutgiltiga likvideringen av varje utopism*, det konkreta innehållsliga förverkligandet av Marx program: att lämna en praktiskt vorden teori, en teori för praxis. Lenin har gjort detsamma med socialismens problem som han gjort med statens problem: han har ryckt det ut ur dess förutvarande metafysiska isolering, förborgerligandet, och *infogat det i helhetssammanhang med klasskampens problem*. Han har prövat de geniala antydningar som Marx gett i 'Kritik av Gotha-programmet' och andra ställen på den historiska processens konkreta liv, gjort dem konkretare och fylligare i den historiska verkligheten än det var möjligt på Marx tid till och med för ett geni som Marx.

Socialismens problem är följaktligen den ekonomiska strukturens och klassförhållandenas problem vid den tidpunkt då proletariatet griper statsmakten. De uppstår omedelbart ur det läge i vilket proletariatet upprättar sin diktatur. Därför kan de endast förstås och lösas utifrån dessa problem. De innehåller emellertid – av samma grund – detta läge och ändå något *principiellt nytt* i förhållande till alla föregående lägen. Även om alla element i socialismens problem vuxit fram ur det förflutna skapar deras förbindelse med uppnåendet och befastandet av proletariatets herravälde problem som inte kunde finnas hos vare sig Marx eller andra tidigare teorier, som bara kan fattas och lösas utifrån detta väsentligen nya läge.

Lenins 'realpolitik' framträder således – när man går tillbaka till dess sammanhang och dess grundläggande – *som den materialistiska dialektikens höjdpunkt hittills*, som å ena sidan en strängt marxistisk, rättfram och nykter men ytterst konkret analys av det givna läget, av den ekonomiska strukturen och klassförhållandena, å andra sidan en från varje teoretisk partiskhet helt fri, av varje utopistiskt önsketänkande helt oförvillad klarsyn beträffande alla nya tendenser som framkommer ur detta läge. Denna till synes enkla fordran, som verkligen härstammar ur den materialistiska dialektikens väsen – som en historieteori – är emellertid inte alls lätt att uppfylla. Kapitalismens tänkesätt har gett alla människor, framför allt de vetenskapligt orienterade, benägenheten att alltid vilja förklara det nya helt ur det gamla, det nuvarande restlöst ur det förflutna. (Revolutionärens utopism är ett försök att lyfta sig själv i håret, att med ett språng försätta sig i en helt ny värld, i stället för att förstå det nyas

dialektiska uppkomst ur det gamla med dialektikens hjälp.) 'Därför blir', säger Lenin, 'så många förvirrade av statskapitalismen. För att inte bli förvirrad måste man alltid tänka på det grundläggande, nämligen att statskapitalismen i den form vi har den för närvarande inte analyserats i någon teori, i någon litteratur, av den enkla orsaken att alla begrepp som är förbundna med detta ord hänför sig till den borgerliga makten i det kapitalistiska samhället. Och vi har en stat som lämnat kapitalismens spår men ännu inte kommit in på det nya spåret.'

Vad finner då det ryska proletariet, när det kommit till makten, som konkret, reell omvärld för socialismens förverkligande? För det första en relativt utvecklad monopolkapitalism, som håller på att bryta samman som en följd av världskriget, i ett efterblivet bondeland, där bönderna kan befria sig ur de feodala resternas bojar endast i samband med den proletära revolutionen. För det andra utanför Ryssland en fientligt sinnad kapitalistisk omvärld, som med alla till buds stående medel vill kasta sig över den nyuppståndna arbetar- och bondestaten och som också skulle vara stark nog att undertrycka den militärt eller ekonomiskt, om den inte splittrades genom de ständigt växande verkningarna av den imperialistiska kapitalismens motsättningar, så att proletariet alltid får möjligheter att utnyttja denna rivalitet till sin fördel. (Härmed har naturligtvis de båda främsta problemkomplexen bara angivits. De kan inte behandlas uttömmande på ett fåtal sidor.)

Den materiella grundvalen för socialismen som den högre form av ekonomi som avlöser kapitalismen kan endast vara industrins omorganisering, dess vidare utveckling till en högre nivå, dess anpassning efter de arbetande klassernas behov, dess omgestaltning i riktning mot ett allt meningsfullare liv (slut på motsättningen mellan stad och land, mellan andligt och fysiskt arbete osv.) Beskaffenheten av denna socialismens materiella grundval betingar följaktligen möjligheterna och vägarna för dess konkreta förverkligande. Och här har Lenin – redan år 1917, före statsmaktens erövring – klart bestämt det ekonomiska läget och de ur detta härrörande uppgifterna för proletariet. 'Historiens dialektik är sådan att kriget, när det i oerhörd grad påskyndat den monopolistiska kapitalismens omvandling till statsmonopolistisk kapitalism, *just därigenom* närmat sig mänskligheten oerhört till socialismen. Det imperialistiska kriget är aftonen före den socialistiska revolutionen. Inte bara därigenom att kriget och dess fador föder den proletära resningen – ingen resning kan skapa socialismen, om denna inte är ekonomiskt mogen – utan därför att den statsmonopolistiska kapitalismen är en fullständig *materiell* förberedelse av socialismen, dess inkörspport, därför att mellan detta steg på historiens stege och nästa, som kallas socialismen, *finns det inte några mellanliggande steg*. Följaktligen är 'socialismen inget annat än ett statskapitalistiskt monopol, *inriktat på hela folkets nytta* och såtillvida inte längre något kapitalistiskt monopol'. Och i början av 1918: '... statskapitalismen skulle under sakernas nuvarande tillstånd i vår rådsrepublik betyda ett steg framåt. Om statskapitalismen skulle få fotfäste hos oss exempelvis efter ett halvår så vore det ett väldigt framsteg och den säkraste garantin för att socialismen skulle etablera sig hos oss efter ett år och bli oövervinnerlig.

Dessa ställen måste återges särskilt utförligt på grund av den vitt spridda borgerliga och socialdemokratiska legenden om att Lenin efter misslyckandet med det 'doktrinärt marxistiska' försöket att 'på en gång' införa kommunismen, av 'realpolitisk klokhet' skulle ha beslutat sig för en kompromiss och avvikit från sin ursprungliga politiska linje. Den historiska sanningen är den motsatta. Den så kallade krigskommunismen, som Lenin kallar en 'av inbördeskriget och förstörelsen betingad provisorisk åtgärd', som 'inte var och inte kunde vara någon politik som motsvarade proletarietets ekonomiska uppgifter', var en avvikelse från den linje efter vilken utvecklingen till socialismen enligt hans teoretiska förutsägelse försiggår. Den var givetvis en av det inre och yttre inbördeskriget betingad, alltså oundviklig, men dock blott provisorisk åtgärd. Men det skulle, enligt Lenin, ha varit ödesdigert för proletariet att misskänna denna krigskommunismens karaktär, att – i likhet med många

ärliga revolutionärer, som emellertid inte nådde upp till Lenins teoretiska nivå – bedöma den som ett verkligt steg i riktning mot socialismen.

Det kommer alltså inte an på i hur hög grad det ekonomiska livets yttre former antar en socialistisk karaktär, utan uteslutande på i vilken utsträckning det lyckas proletariatet att *verkligen* behärska den ekonomiska apparat som det med makterövringen tagit i besittning och som samtidigt är grundvalen för dess samhälleliga vara, nämligen storindustrin, och *verkligen* ställa den i sina klassmåls tjänst. Hur mycket omvärlden för dessa klassmål och i överensstämmelse därmed medlen för deras förverkligande än förändrats så måste dock deras allmänna grundval förbli densamma: att genom ledning av de alltid vacklande mellanskikten (i synnerhet bönderna) föra klasskampen vidare på den avgörande fronten, fronten mot bourgeoisin. Och här får man aldrig glömma att proletariatet trots sin första seger alltjämt förblir den svagare klassen och kommer att förbli det länge ännu, ända tills revolutionen segrat i världsmåttstock. Dess kamp måste alltså ekonomiskt vägledas av två principer: å ena sidan hejda storindustrins upplösning genom kriget och inbördeskriget så snabbt och fullständigt som möjligt, för utan denna bas kommer proletariatet att gå under som klass, å andra sidan reglera alla produktions- och distributionsproblem så att bönderna, som genom den revolutionära lösningen av agrarfrågan blivit proletariatets bundsförvanter, bevaras som bundsförvanter genom största möjliga tillgodoseende av deras materiella intressen. Medlen för att förverkliga dessa mål förändras alltefter omständigheterna. Det gradvisa förverkligandet av dessa mål är emellertid det enda sättet att upprätthålla proletariatets herravälde, socialismens första förutsättning.

Klasskampen mellan bourgeoisin och proletariat fortsätter med oförminskad häftighet även på den inre ekonomiska fronten. Småföretagen, som det vore ren utopism att avskaffa, att 'socialisera' på detta stadium, 'alstrar kapitalism och bourgeoisin oupphörligt, dagligen och stundligen, elementärt och i mass-skala'. Frågan gäller om det i denna tävlan blir den sig på nytt formerande och på nytt ackumulerande bourgeoisin eller den av proletariatet behärskade statliga storindustrin som vinner. Proletariatet måste inlåta sig på denna tävlan om det inte vill riskera att genom avsnörning av småföretagen, av handeln osv. (en tävlan som i själva verket blir illusorisk) i längden uppluckra bundsförvantskapet med bönderna. Dessutom ingår bourgeoisin i tävlan i form av utländskt kapital, koncessioner osv. Det paradoxala läget uppstår att denna rörelse – likgiltigt vilka avsikter den har – objektivt ekonomiskt kan göras till proletariatets bundsförvant, därigenom att den stärker storindustrins ekonomiska makt. Det uppstår 'ett bundsförvantskap mot småföretagens element'. Varvid naturligtvis koncessionskapitalets naturliga tendens att så småningom förvandla den proletära staten till en kapitalistisk koloni energiskt måste bekämpas (koncessionsvillkor, utrikeshandelsmonopol osv.).

Det är naturligtvis inte meningen att med dessa summariska anmärkningar skissera Lenins ekonomiska politik ens i mycket grova drag. Vad som här antytts är endast avsett som exempel för att låta *principerna* för Lenins politik, deras *teoretiska grundval* framträda med en viss tydlighet. Och denna princip är att till varje pris upprätthålla proletariatets herravälde i en värld av öppna och hemliga fiender och vacklande bundsförvanter. Liksom grundprincipen för hans politik före makterövringen varit att i virrvarret av varandra korsande sociala tendenser under kapitalismens förfallsperiod finna de moment vilka proletariatet kan utnyttja för att höja sig till ledande, till härskande klass i samhället. Under hela sitt liv har Lenin orubbligt och utan koncessioner fasthållit denna princip. Han har emellertid – lika obönhörligt och utan koncessioner – fasthållit denna princip *som en dialektisk princip*, i den meningen 'att den marxistiska dialektikens grundsats består däri att alla gränser i naturen och i historien är betingade och rörliga, att det *inte finns en enda* företeelse som inte under vissa omständigheter kan slå om i sin motsats'. Därför kräver 'dialektiken att den givna samhälleliga företeelsen allsidigt undersökes i dess utveckling liksom att dess yttre och skenbara moment tillbakaföres

på de grundläggande, rörliga krafterna, på produktivkrafternas utveckling och klasskampen.’ Lenins storhet som dialektiker består däri att han alltid klart uppfattat dialektikens grundprinciper, produktivkrafternas och klasskampens utveckling i enlighet med deras innersta väsen, konkret och utan abstrakta förutfattade meningar, men också utan fetischistisk förvirring genom ytföreteelser. Den ligger däri att han alltid återfört samtliga företeelser med vilka han hade att göra till denna deras yttersta grundval: *människornas konkreta (det vill säga klassmässigt betingade) handlande på grund av deras verkliga klassintressen*. Först med utgångspunkt från denna princip sönderfaller legenden om den ‘kloke realpolitikern’ Lenin, om ‘kompromissens mästare’, för att uppenbara den verklige Lenin, den marxiska dialektikens konsekvente utbyggare för oss.

Framför allt måste man redan vid begreppsbestämningen av kompromissen avvisa varje föreställning om att det skulle röra sig om något knep, någon list eller något raffinerat lurendrejeri. Lenin framhöll: ‘Personer som med politik menar små tricks vilka ofta gränsar till bedrägeri måste vi avvisa med största bestämdhet. *Klasser kan inte luras*.’ En kompromiss betyder således för Lenin att *klassernas verkliga utvecklingstendenser* (liksom eventuellt, exempelvis i fråga om undertryckta folk, nationernas), som under vissa bestämda omständigheter går parallellt med proletariats livsintressen, utnyttjas för detta ändamål, i *bådas* intresse.

Naturligtvis kan kompromisser också vara en form av klasskamp mot arbetarklassens avgörande fiende, mot bourgeoisin. (Exempelvis Sovjetrysslands förhållande till de imperialistiska staterna.) Opportunismens teoretiker klamrar sig fast vid denna särskilda form av kompromisser, dels för att även här prisa och nedsätta Lenin som ‘odogmatisk teoretiker’, dels för att på så sätt finna en täckmantel för sina egna kompromisser. Det första argumentets bräcklighet har vi redan påvisat och i fråga om bedömningen av det andra måste man – liksom vid alla dialektikens frågor – ta hänsyn till den totalitet som kompromissens konkreta omvärld bildar. Och här kommer det strax i dagen att Lenins kompromiss respektive opportunisternas *utgår från direkt motsatta förutsättningar*. Den socialdemokratiska taktiken – antingen den är införstådd eller omedveten – grundar sig på att den egentliga revolutionen ännu är avlägsen, att de objektiva förutsättningarna för den sociala revolutionen ännu inte finns, att proletariats ännu inte är moget för revolutionen, partiet och fackföreningarna ännu är för svaga osv. och *därför* måste proletariats ingå kompromisser med bourgeoisin. Ju mera de subjektiva liksom de objektiva förutsättningarna för den sociala revolutionen framträder, desto ‘renare’ kommer proletariats att kunna förverkliga sina klassmål. Kompromissen i praxis har således ofta som fransida större radikalism, en vaktslagning om principernas fullständiga ‘renhet’ när det gäller ‘slutmålen’. (I detta sammanhang kan vi naturligtvis bara ta hänsyn till de socialdemokratiska teorier som på ett eller annat sätt anses fasthålla vid teorin om klasskampen. För de andra åskådningarna är ju kompromissen inte längre någon kompromiss, utan ett naturligt samarbete mellan skilda yrkesgrupper för helhetens bästa.)

För Lenin däremot *följer kompromissen direkt och logiskt ur revolutionens aktualitet*. Om hela epokens grundkaraktär är revolutionens aktualitet, om denna revolution – såväl i varje enskilt land som i världsmåttstock – kan utbryta i vilket ögonblick som helst, utan att detta ögonblick noggrant kan förutses, om hela epokens revolutionära karaktär uppenbarar sig i det borgerliga samhällets ständigt växande upplösning, vilket har till följd att de mest olikartade tendenser oavbrutet korsas och avlöser varandra, så betyder allt detta att proletariats inte kan börja och genomföra sin revolution under av det självt valda, ‘gynnsamma’ förutsättningar och att följaktligen varje tendens som, om än aldrig så övergående, främjar revolutionen eller åtminstone försvagar revolutionens fiender, under alla omständigheter måste utnyttjas. Vi har tidigare anfört några uttalanden av Lenin av vilka det framgår hur litet illusioner han hade – redan före maktens erövring – om tempot för socialismens förverkligande. Följande satser ur

en av hans sista artiklar, som skrevs efter 'kompromiss'-perioden, visar lika tydligt att detta förutseende för honom aldrig innebar något uppskjutande av det revolutionära handlandet: 'Napoleon skrev: "On s'engage et puis on voit." I fri översättning betyder detta: "Man måste först och främst ta upp kampen på allvar, sedan ser man hur fortsättningen blir." På det sättet tog vi också först upp kampen på allvar i oktober 1917, och sedan kunde vi strax se en del enskildheter (ur världshistorisk synvinkel är det utan tvivel enskildheter), såsom Brest-freden och "den nya ekonomiska politiken"...'. Den leninska kompromissteorin och kompromisstaktiken är alltså bara den sakliga och logiska följden av den marxistiska, dialektiska historiska insikten om att människorna visserligen själva skapar sin historia, men inte kan skapa den under av dem själva valda omständigheter. Den är en följd av insikten om att historien ständigt producerar nytt, att därför dessa historiska ögonblick, dessa momentana korsningspunkter för skilda tendenser aldrig återkommer i samma gestalt; att man i dag för revolutionen kan utnyttja tendenser som i morgon skulle kunna innebära en dödlig fara för den och omvänt. Därför erbjuder Lenin den i september 1917 mensjevikerna och socialrevolutionärerna en gemensam plattform, en kompromiss på grundval av den gamla bolsjevikiska parollen 'All makt åt råden'. Men den 17 september skriver han: 'När allt kommer omkring är erbjudandet om en kompromiss redan föråldrat. Kanske är de få dagar under vilka den fredliga utvecklingen ännu var möjlig också förbi. Ja, av allt att döma är de redan förbi.' Denna teorins tillämpning på Brest-Litovsk, på koncessionerna osv. Ger sig av sig själv.

I hur hög grad hela den leninska kompromissteorin bygger på hans grundåskådning om revolutionens aktualitet framträder kanske ännu skarpare i hans teoretiska kamp mot vänsterflygeln i det egna partiet (efter den första revolutionen och efter Brest-freden i rysk skala, åren 1920 och 1921 i europeisk skala). I alla dessa debatter *var vänster-radikalismens paroll att principiellt avvisa varje kompromiss*. Och Lenins polemik går i stor utsträckning ut på att påvisa att avvisandet av varje kompromiss innebär att kringgå den avgörande kampen, att defaitism gentemot revolutionen ligger till grund för denna uppfattning. För det verkligt revolutionära läget – och detta är enligt Lenin vår epoks grunddrag – yttrar sig däri att det inte kan finnas något område för klasskampen där revolutionära möjligheter ej skulle vara förhanden. Den verkliga revolutionären, den som vet att vi lever i en revolutionär epok och i praxis drar konsekvenserna av denna insikt, måste alltid betrakta hela den samhälleliga och historiska verkligheten från denna ståndpunkt och i revolutionens intresse intensivt beakta allt, stort som smått, invariant och överraskande, efter dess betydelse för revolutionen, men endast efter denna betydelse. När Lenin ibland betecknade vänsterradikalismen som vänsteropportunist så påvisade han därmed skarpsinnigt det *gemensamma historiska perspektivet* för dessa båda annars så motstridande strömningar, av vilken den ena avvisar varje kompromiss medan den andra i kompromissen ser 'realpolitikens' princip i motsats till det 'stela fasthållandet vid dogmatiska principer'. Han påvisade pessimismen beträffande den proletära revolutionens närhet och aktualitet. Av det sätt varpå han utifrån en och samma princip avvisar båda tendenserna framgår det att för Lenin respektive opportunisterna är kompromiss *bara samma ord*, men att det i båda fallen avser en helt annan verklighet och därför i båda fallen täcker *i grund olika begrepp*.

En riktig insikt om vad Lenin menade med kompromiss, om hur han teoretiskt underbyggt kompromissens taktik, är inte bara av grundläggande betydelse för motsvarande förståelse av hans metod, utan också praktiskt av mycket stor betydelse. Kompromissen är hos Lenin *möjlig endast i dialektisk växelverkan med fasthållandet vid marxismens principer och metod*; i kompromissen uppenbarar sig alltid nästa verkliga steg för att förverkliga marxismens teori. Liksom denna teori och taktik skarpt måste avgränsa sig mot det mekaniska fast hållandet vid 'rena' principer måste de också strikt avgränsa sig mot varje principiöst schematiserande

‘realpolitik’. Det vill säga att för Lenin är det inte tillräckligt att riktigt inse och värdera det konkreta läge i vilket man handlar, de konkreta kraftförhållanden som bestämmer kompromissen och tendenserna för den nödvändiga vidareutvecklingen av den proletära rörelsen, som betingar dess riktning, *i deras faktiska verklighet*, utan han betraktar det som en *oerhörd praktisk fara* för arbetarrörelsen om sådana riktiga insikter om verkligheten inte infogas inom ramen för den allmänna, riktiga insikten om *hela den historiska processen*. Således bedömde han de tyska kommunisternas praktiska förhållande till den efter Kappkuppens nederlag planerade arbetarregeringen’, den så kallade lojala oppositionen, som riktigt, men påtalade samtidigt mycket skarpt att denna riktiga taktik motiverades med ett teoretiskt oriktigt historiskt perspektiv, präglad av demokratiska illusioner.

Den dialektiskt riktiga föreningen av det allmänna och det särskilda, igenkännandet av det allmänna (historiens allmänna tendens) i det särskilda (i det konkreta läget), och den därur framspringande konkretiseringen av teorin är alltså denna kompromissteoris grundtanke. De som i Lenin bara ser en klok eller eventuellt till och med genial ‘realpolitiker’ misskänner hans metods karaktär. Men de som i hans avgöranden menar sig kunna finna överallt användbara ‘recept’ eller ‘föreskrifter’ för ett riktigt praktiskt handlande är de som misskänner honom mest. Lenin har aldrig uppställt några ‘allmänna regler’ som skulle kunna tillämpas på en rad fall. Hans ‘sanningar’ växer fram ur den konkreta analysen av det konkreta läget med hjälp av den dialektiska historieuppfattningen.

Ett mekaniskt ‘förallmänligande’ av hans råd eller avgöranden blir en karikatyr, vulgär-leninism. Det var exempelvis fallet hos de ungerska kommunister som i ett helt annat läge, när det gällde att besvara Clemenceaus not sommaren 1919, försökte att schematiskt efterlikna Brest-freden. För, som Marx med skärpa förebrådde Lassalle: ‘... den dialektiska metoden användes på ett felaktigt sätt. Hegel har aldrig betecknat en mängd ”falls” *subsumption under a general principle* (underordnande under en allmän princip) som dialektik.’

Hänsynstagandet till alla förhandenvarande tendenser i det rådande konkreta läget betyder emellertid inte alls att dessa tendenser skulle falla i utvecklingens vågskål med samma vikt. Tvärtom. *Varje läge har ett centralt problem*, vars avgörande bestämmer såväl avgörandet av andra samtida frågor som vidareutvecklingen av alla samhällsliga tendenser i framtiden. ‘Man måste’, sade Lenin, ‘förstå att i varje ögonblick gripa den särskilda länk i kedjan, vid vilken man måste klamra sig fast med all sin kraft, för att fasthålla hela kedjan och förbereda den säkra övergången till nästa länk i kedjan, och ha i minnet att länkarnas ordningsföljd, deras form, deras förbindelser och deras skillnader i händelsernas historiska kedja inte är så enkel och meningslös som i en vanlig, i en smedja förfärdigad kedja.’ Vilket moment i samhällslivet som i det givna ögonblicket antar en sådan betydelse kan endast påvisas genom den marxistiska dialektiken, genom en konkret analys av det konkreta läget. Den handledning genom vilken den kan finnas är det revolutionära studiet av samhället *som en helhet i en utvecklingsprocess*. Endast detta förhållande till helheten förlämnar den givna, avgörande länken i kedjan denna betydelse. Den måste gripas därför att endast på detta sätt kan helheten gripas. Därför framhäver Lenin, likaså i en av sina sista artiklar – där han talar om kooperativen och påvisar att ‘mycket av det som i de gamla kooperatörernas drömmar var fantastiskt eller billig romantik blivit ren och skär verklighet’ – detta problem med särskild skärpa och konkretion. Han säger: ‘Egentligen återstår oss ”endast” ett: att göra vår befolkning så ”civiliserad” att den begriper Kooperationens alla fördelar och börjar delta i den. ”Endast” detta. Det krävs inga särskilda spetsfundigheter för att nu övergå till socialismen. Men för att åstadkomma detta ”enda” krävs en hel omsvängning, en lång sträcka i hela folkets kulturella utveckling.’ Det är tyvärr inte möjligt att här utförligt analysera hela uppsatsen. En sådan analys – det gäller om vilken som helst av Lenins taktiska anvisningar – skulle visa hur det hela alltid återfinns i varje sådan ‘länk’. Kriteriet för en riktig marxistisk politik ligger däri

att man alltid i processen framhäver och koncentrerar sig med den största intensiteten på det moment som i det givna ögonblicket, i den givna fasen, bär inom sig detta förhållande till helheten, till nuets helhet och till framtidens centrala utvecklingsproblem, således även till framtiden i dess praktiskt gripbara helhet. Detta energiska grepp om nästa, avgörande länk i kedjan betyder inte alls att man bara skulle kunna rycka ut detta moment ur helheten och att de andra momenten fördenskull kunde försummas. Tvärtom. Det betyder att *alla andra moment, som ställts i samband med detta centrala problem*, i detta sammanhang fattas och löses riktigt. Alla problems sammanhang med varandra uppluckras inte genom denna uppfattning, utan blir intensivare och konkretare.

Dessa moment frambringas av den historiska processen, av produktivkrafternas objektiva utveckling. Det beror emellertid på proletarietet om och i vilken utsträckning det förmår inse och fatta den samt därigenom *påverka dess fortsatta utveckling*. Marxismens grundläggande, redan flera gånger anförda sats, att människorna själva gör sin historia, erhåller en ständigt växande betydelse i revolutionens epok, efter statsmaktens erövring, även om givetvis dess dialektiska fullständigande genom betydelsen av de inte valda omständigheterna är ofrånkomligt för dess uppfyllelse. Det betyder i praktiken att *partiets roll i revolutionen* – den unge Lenins stora tanke – under epoken för övergången till socialismen *blir ännu större och mer avgörande* än den var under den förberedande epoken. För ju större proletariets aktiva inflytande, som bestämmer historiens förlopp, blir, ju mer ödesdigra – i god såväl som i dålig bemärkelse – proletariets avgöranden blir för det självt och för hela mänskligheten, desto viktigare blir det att på detta upprörda, stormiga hav bevara *proletariets klassmedvetande* i ren gestalt, att utbilda denna anda, den enda möjliga ledaren i kampen, till allt större klarhet. Vikten av det proletära partiets aktiva historiska roll är ett grunddrag i Lenins teori och därför i hans politik, som han aldrig tröttnar på att framhäva och betona betydelsen av för de praktiska avgörandena. Så säger han på Rysslands kommunistiska partis 11:e kongress, i sin polemik mot den statskapitalistiska utvecklingens motståndare: ”Statskapitalismen är den kapitalism som vi kan inskränka, vars gränser vi kan fastställa. Denna statskapitalism är förbunden med staten, och staten, det är arbetarna, den mest framskridna delen av arbetarna, avantgardet, det är vi ... Och det beror på oss hur denna statskapitalism kommer att bli.”

Därför är varje vändpunkt i utvecklingen till socialism alltid och på ett avgörande sätt samtidigt ett *inre problem för partiet*. Det gäller att omgruppera krafterna, att anpassa partiorganisationerna till den nya uppgiften: att påverka samhällets utveckling i den riktning som framgår av en sorgfällig och noggrann analys av proletariets klass-ståndpunkt i dess helhet. Därför står partiet på det allra högsta steget i rangordningen mellan de avgörande krafterna i staten, som *är vi*. Men därför är detta parti självt – eftersom revolutionen endast kan segra i världsmåttstock, eftersom proletarietet konstituerar sig till klass endast som världsproletariat – en sektion av den proletära revolutionens högsta organ, inordnad i och underordnad den kommunistiska internationalen. På grund av den mekaniska stelheten i deras tankebanor kommer alla opportunisterna och borgerliga alltid att se olösliga motsättningar i sådana förbindelser. De kan inte förstå att bolsjevikerna, sedan de ‘återgått till kapitalismen’, ändå fasthåller vid den gamla partistrukturen, vid partiets gamla ‘odemokratiska’ diktatur. De kan inte förstå att den kommunistiska internationalen inte ett ögonblick uppger världsrevolutionen, ja att den med alla till buds stående medel söker förbereda och organisera världsrevolutionen, medan det ryska proletariets stat samtidigt söker fred med de imperialistiska makterna och främjar största möjliga insatser av den imperialistiska kapitalismen i Rysslands ekonomiska uppbygge. De kan inte förstå att partiet obönhörligt fasthåller vid sin stränga inre karaktär och med de mest energiska medel befäster sig ideologiskt och organisatoriskt, medan rådsrepubliken i sin ekonomiska politik noga vakar över att det förbund med bönderna, som den har att tacka för sitt bestånd, inte uppluckras,

samtidigt som rådsrepubliken i opportunisternas ögon alltmer blir en bondestat, alltmer förlorar sin proletära karaktär osv. osv. Det odialektiska tänkandets mekaniska stelhet gör det omöjligt att begripa *att dessa motsättningar är objektiva, verkliga motsättningar i nuvarande tidsålder*, att Rysslands kommunistiska partis politik står i motsättning till Lenins politik blott såtillvida att *den söker och finner de dialektiskt riktiga svaren på sitt eget samhällsliga varas objektiva motsättningar*.

Så leder oss analysen av Lenins politik ständigt tillbaka till den dialektiska metodens grundfrågor. Hela hans livsverk är den konsekventa tillämpningen av den marxiska dialektiken på de oavslutligt växlande, ständigt nyskapande företeelserna i en fantastisk övergångstid. Men eftersom dialektiken inte är någon färdig teori, som skulle kunna tillämpas mekaniskt på livets företeelser, utan *bara existerar i denna tillämpning, endast genom denna dess tillämpning som teori*, har den dialektiska metoden utgått vidgad, fylligare och *teoretiskt mer utvecklad* än i det skick vari den övertagits ur Marx och Engels kvarlåtenskap.

Det är därför fullt berättigat att tala om *leninismen som en ny fas* i den materialistiska dialektikens utveckling. Lenin har inte bara återställt den marxistiska lärans renhet efter årtiondens förflackning och vanställande som vulgärmarxismen åstadkommit, utan vidareutvecklat själva metoden, gjort den konkretare och rikare. Om det nu är kommunisternas uppgift att gå vidare på leninismens väg så kan denna fortsatta frammarsch bli fruktbar endast genom att man söker förhålla sig till Lenin som Lenin själv förhållit sig till Marx. Arten av och innehållet i detta förhållande bestäms av samhällets utveckling, av de problem och uppgifter som den historiska processen ställer för marxismen, liksom dess framgång bestäms av det proletära klassmedvetandets nivå inom proletariats ledande parti. Leninismen innebär att teorin om den historiska materialismen ryckt proletariats dagliga kamp ännu närmare in på livet, att den blivit ännu mer praktisk än den kunde vara på Marx tid. Leninismens traditioner kan alltså bara bestå däri att denna den historiska materialismens levande och livgivande, växande och utvecklingsfrämjande funktion bevaras oförfalskad och rörlig. Därför måste – vi upprepar det – Lenin studeras av kommunisterna så som Marx studerades av Lenin. Vi måste studera honom för att lära oss bemästra den dialektiska metoden, för att genom en konkret analys lära känna det särskilda i det allmänna och det allmänna i det särskilda, i en situations nya moment inse vad som förbinder det med den förutvarande processen och i den historiska processens lagbundenhet lära känna det nya som ständigt uppstår, att i helheten se delen och i delen det hela, att i utvecklingens nödvändighet finna det aktiva handlandets moment och i handlingen förbindelsen med den historiska processens nödvändighet. Leninismen betyder en hittills ouppnådd nivå av det konkreta, icke schematiska, icke mekaniska, helt på praxis inriktade tänkandet. Att bevara *detta* är leninisternas uppgift. Men i den historiska processen kan bara det som utvecklar sig på ett levande sätt bevaras. *Och ett sådant bevarande* av leninismens tradition är i dag den främsta uppgiften för envar som tar den dialektiska metoden på allvar som vapen i proletariats klasskamp.